

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Barbora Švejnhová

Dědické právo a dobré mravy z historicko-komparativní perspektivy

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Dědické právo a dobré mravy z historicko-komparativní perspektivy* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 94 375 znaků včetně mezer.

V Praze dne 25. listopadu 2023

A handwritten signature in black ink, consisting of a long horizontal line at the top, followed by a stylized 'S' and 'H' that merge into a single flourish.

Barbora Švejnhová

Tímto bych ráda poděkovala panu doc. JUDr. et Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., za čas, který mi věnoval, za odborné vedení mé diplomové práce, ochotný a vstřícný přístup, a především za cenné rady.

Poděkování patří také mé rodině a mému příteli za poskytnutou podporu během celého studia.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	8
1. Obecně k autonomii vůle v soukromém právu	10
1.1. Autonomie vůle v dědickém právu	11
1.1.1. Příklady omezení autonomie vůle v dědickém právu	12
2. Pojem dobrých mravů a jejich definice	15
2.1. K historii pojmu dobrých mravů	15
2.2. Pojem dobrých mravů v českém právu	16
2.3. Pojem dobrých mravů v německém právu	19
2.4. Pojem dobrých mravů v rakouském právu	20
3. Rozpor pořízení pro případ smrti s dobrými mravy	22
3.1. Vedlejší doložky v OZ	22
3.1.1. Neplatnost závěti pro rozpor s dobrými mravy v českém právním prostředí	24
3.2. Nemorální závětní dispozice podle německého práva	25
3.2.1. Milenecké závěti	25
3.2.2. Přidělení majetku	27
3.2.3. Udělení moci	28
3.2.4. Závět na úkor orgánu sociální pomoci	29
3.2.5. Vedlejší doložky směřující k ovlivnění jednání dědice	31
3.2.5.1. Blíže k doložkám týkajících se manželství	32
3.2.6. Shrnutí	34
3.3. Nemorální závětní dispozice podle rakouského práva	34
3.3.1. Vedlejší doložky v ABGB	35
3.3.2. Diskriminační doložky	36
4. Právní následky porušení dobrých mravů	40
4.1. Česká republika	40

4.2. Německo	41
4.3. Rakousko	41
Závěr	43
Seznam zdrojů	45
Shrnutí	50
Abstract.....	50
Klíčová slova	51
Key words.....	51

Seznam zkratek

ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Obecný občanský zákoník z roku 1811, ve znění pozdějších předpisů)
BayObLG	Bayerisches Oberstes Landesgericht (Bavorský nejvyšší zemský soud)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Německý občanský zákoník z roku 1896, ve znění pozdějších předpisů)
BGH	Bundesgerichtshof (Spolkový soudní dvůr)
BGHZ	Bundesgerichtshof, Entscheidungen in Zivilsachen (Sbírka civilních rozhodnutí Spolkového soudního dvora)
BSHG	Bundessozialhilfegesetz (Spolkový zákon o sociální pomoci z roku 1961, ve znění pozdějších předpisů)
BverfG	Bundesverfassungsgericht (Spolkový ústavní soud)
FamRZ	Zeitschrift für das gesamte Familienrecht – časopis
EF-Z	Zeitschrift für Familien- und Erbrecht – časopis
GG	Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Základní zákon Spolkové republiky Německo z roku 1949, ve znění pozdějších předpisů)
JEV	Journal für Erbrecht und Vermögensnachfolge – časopis
JZ	Juristen-Zeitung – časopis
LZPS	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
NJW	Neue Juristische Wochenschrift – časopis
OGH	Oberster Gerichtshof der Republik Österreich (Nejvyššího soudní dvůr Rakouska)
OLG	Oberlandesgericht (Vrchní zemský soud)
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
BverfG	Bundesverfassungsgericht (Spolkový ústavní soud)
RG	Reichsgericht (Říšský soud)

- RGZ** Reichsgericht, Entscheidungen in Zivilsachen (Sbírka civilních rozhodnutí
Říšského soudu)
- ÚS** Ústavní soud České republiky

Úvod

Dobré mravy se řadí k tradičním institutům soukromého práva, kdy jejich kořeny sahají již do dob římského práva a jejich důležitost přetrvala až dodnes. Tuto důležitost je možno vyvozovat už z toho faktu, že se jedná o jakýsi soubor pravidel chování, která vytvořila sama společnost a která se také rozhodla uznávat jako závazná. Tato pravidla chování mají poté doplňovat klasické psané právo. Jelikož se soukromé právo vyznačuje velkou různorodostí toho, co je možno mimo zákon sjednat a jak si subjekty soukromého práva mohou své vztahy uspořádat (toto nazýváme autonomií vůle v soukromém právu), zákonodárce musel stanovit určité hranice této volnosti, aby bylo možné ve společnosti harmonicky fungovat. Jednu z těchto hranic tvoří právě institut dobrých mravů, který autonomii vůle limituje. V mnohých právních úpravách evropských zemí nalezneme tento institut zakotven zákonem, což mu také propůjčuje žádoucí legitimitu, v žádném z právních řádů však nenalezneme samotnou definici tohoto pojmu, protože se jedná o neurčitý právní pojem, a tak jeho definice není potřebná, dokonce bychom její vytvoření mohli považovat za škodlivé. Zákonodárce neurčité právní pojmy do zákona vkládá právě proto, že sám není schopen reflektovat všechny možné situace, které mohou v budoucnu nastat. Navíc se význam pojmu dobrých mravů v čase mění, proto jejich vymezení ponechává na soudcích. Je tedy vhodné organicky přibližovat obsah tohoto institutu prostřednictvím judikatury soudů.

Dobré mravy jsou jako institut limitace autonomie vůle velmi významné, a tak prostupují všemi odvětvími soukromého práva. Svůj význam mají také v dědickém právu. V praxi můžeme narazit na případy, kdy se samotné pořízení pro případ smrti zůstavitele přičítá dobrým mravům, ale také na doložky, které zůstavitel klade svým dědicům jako podmínku pro nabití dědictví. Tyto doložky jsou však často v rozporu s dobrými mravy. Český občanský zákoník pamatuje pouze na jednu konkrétní zakázanou doložku, ostatní posouzení sporných pořízeních pro případ smrti však již ponechává v rukou soudů. V české judikatuře tak nalezneme řadu rozhodnutí, které jsou pro toto téma stěžejní, a některá z nich v této diplomové práci zmíním, avšak četnost těchto soudních rozhodnutí nelze poměřovat s množstvím kauz, které byly řešeny v Rakousku nebo Německu.

Diplomová práce je rozčleněna do čtyř kapitol mimo úvod a závěr. Jejím cílem je přiblížit čtenáři institut dobrých mravů, jeho souvislosti a uplatnění v dědickém právu. Snažila jsem se také o přiblížení a kategorizaci nemorálních závětí a závětních dispozic, které se vyskytují v německém a rakouském právním prostředí. Při vypracovávání této diplomové práce jsem vycházela jak z aktuální, tak z historické právní úpravy České republiky, Německa a Rakouska.

Využívala jsem komentářovou literaturu, monografie, odborné články¹ a také judikaturu již zmíněných zemí. Používala jsem analytickou, deskriptivní a komparativní metodu a v případě výkladu zákonných ustanovení jsem využila také jazykový, systematický a teleologický výklad.

V první kapitole přibližuji zásadu autonomie vůle v soukromém právu, zakotvení této zásady v systému práva, zmiňuji situace, ve kterých podle nálezů Ústavního soudu a komentářové literatury může docházet k jejímu omezení a následně se zabývám rozsahem a důležitostmi autonomie vůle v dědickém právu, a krátce také instituty, které autonomii vůle v dědickém právu omezují. Jedním z těchto omezení je také institut dobrých mravů, kterému se, jak v obecné rovině, tak v souvislosti s dědickým právem, věnuji v druhé kapitole. Nejdříve představuji historii pojmu dobrých mravů, zamýšlím se nad tím, zda lze tento institut definovat a zda je jeho definice žádoucí. Následně se zaměřuji na to, jak je tento institut vykládán soudy v českém, německém i rakouském prostředí. Stežejní třetí kapitola pojednává o rozporu pořízení pro případ smrti s dobrými mravy. Zabývám se v ní zakázanými vedlejšími doložkami v českém právu a neplatností závěti z důvodu rozporu s dobrými mravy. Tato kapitola dále pojednává o několika (judikaturou soudů vytvořených) druzích nemorálních závětních dispozic podle práva německého, jako jsou milenecké závěti, závěti týkající se přidělení majetku osobě, která není přímým rodinným příslušníkem, závěti na úkor orgánu sociální pomoci a několika dalšími. V rámci německého práva zmiňuji také zakázané vedlejší doložky směřující k ovlivnění jednání dědice. V závěru této kapitoly jsou rozebrány také nemorální závětní dispozice podle rakouského práva s důrazem na diskriminační doložky. Čtvrtá kapitola je věnována právním následkům porušení dobrých mravů, a to opět z pohledu všech tří výše zmíněných zemí.

¹ ZÖCHLING-JUD, Brigitta. Zur Sittenwidrigkeit letztwilliger Verfügungen. *EF-Z*, 2020, č. 45, s. 100–105; KLAMPFL, Christoph. Geschlechterklauseln in letztwilligen Verfügungen - rechtmäßige Ausübung der Testierfreiheit oder sittenwidrige Diskriminierung? *JEV*, 2016, s. 178–189; PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 436–444.

1. Obecně k autonomii vůle v soukromém právu

Autonomie vůle patří mezi stěžejní zásady soukromého práva. Touto zásadou rozumíme širokou možnost svobodného jednání osob soukromého práva v souladu s jejich vůlí.² Můžeme ji také charakterizovat jako možnost subjektů soukromého práva utvářet mezi sebou vztahy podle jejich svobodné vůle a umožnit tak jejich sebeurčení. K jejímu zakotvení došlo jednak na ústavní úrovni v čl. 2 odst. 3 LZPS („Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“³), tak i na úrovni zákonné, konkrétně v první větě ustanovení § 1 odst. 2 OZ („Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.“⁴).

Stejně jako ostatní zásady soukromého práva, však ani tato není neomezená. Její limity jsou stanoveny zájmem druhého člověka ale také zájmem obecným. K omezení autonomie vůle podle nálezu Ústavního soudu dochází, pokud „...existuje jiné základní právo jednotlivce nebo ústavní princip či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem, které jsou způsobilé autonomii vůle proporcionálně omezit“.⁵ Komentářová literatura zastává názor, že „k omezení svobodného stanovení obsahu právního vztahu by mělo dojít jenom tehdy, existuje-li pro to nějaký legitimní důvod, resp. intenzivní společenský zájem“.⁶ V mnoha situacích v praxi tedy dochází ke střetu autonomie vůle a jiného práva garantovaného na ústavní úrovni.⁷ Ústavní soud v usnesení ze dne 18. listopadu 2003, sp. zn. I. ÚS 549/03 konstatoval, že do autonomie vůle může být zasazeno pouze v situaci, kdy je takovýto zásah přiměřený s ohledem na cíle, kterých má být dosaženo.⁸ Kolidující práva je pak potřeba mezi sebou poměřovat, k čemuž standardně soudy využívají test proporcionality. Ten se skládá ze tří kroků: „(i) posouzení vhodnosti, (ii) posouzení potřebnosti a (iii) posouzení proporcionality v užším smyslu.“⁹ Mezi jeden z legitimních důvodů k omezení autonomie vůle patří požadavek souladu právního jednání s dobrými mravy (§ 547 OZ). Dobré mravy, jako limit autonomie vůle v dědickém právu, podrobněji rozeberu v následujících kapitolách.

² HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 96.

³ Článek 2 odst. 3 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

⁴ § 1 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 3/06.

⁶ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 15, marg. č. 63.

⁷ Např. „dědění se zaručuje“ článek 11 věta třetí LZPS.

⁸ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. Komentář. 2. vydání (2. aktualizace) [online]. Praha: C. H. Beck, 2023.

⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

1.1. Autonomie vůle v dědickém právu

Autonomie vůle v dědickém právu byla v dějinách našeho státu v různých časových úsecích uplatňována v různé míře. Autonomie vůle zůstavitele byla buďto hojně podporována, nebo naopak cíleně potlačována. Obecný zákoník občanský¹⁰ se svým obsahem řadil k první z těchto variant. Autonomii vůle zůstavitele podporoval, a dokonce mu nabízel široký výčet institutů, ze kterých si zůstavitel mohl vybírat při volbě pořízení pro případ smrti. Jediné citelné omezení autonomie poté představoval institut nepominutelného dědice a povinného dílu.¹¹ S nástupem socialistického režimu, tedy v období let 1950-1989, však došlo k omezení, až potlačení svobodné vůle zůstavitele při pořízení s jeho majetkem pro případ smrti a upřednostněna byla intestátní posloupnost. Cílem této změny, která byla obsažena v občanském zákoníku z roku 1950 a poté v občanském zákoníku z roku 1964, bylo jednak posílit rodinnou solidaritu, ale hlavně zabránit hromadění majetku u zůstavitelem zvoleného jednotlivce.¹² I když po pádu socialistického režimu došlo ke změnám v chápání vlastnického práva, tedy především k návratu pojetí soukromého vlastnictví, dědické právo bylo novelou občanského zákoníku z roku 1991, skoro nedotčeno, a tak se stejně jako jiná odvětví soukromého práva dočkalo podstatné změny až 1. ledna 2014, velkou rekodifikací občanského zákoníku. Tato změna se tedy promítla především v opětovném posílení autonomie vůle zůstavitele. O této skutečnosti svědčí také zásada pořizovací volnosti a zásada závaznosti vůle zůstavitele.¹³ Zásada pořizovací volnosti umožňuje zůstaviteli svobodně, prostřednictvím svého pořízení pro případ smrti, naložit se svým majetkem pro případ jeho smrti a tímto také vykonat své Listinou garantované vlastnické právo v článku 11 odst. 1 LZPS. Tedy určit kdo, jakým způsobem, v jaké míře a za jakých podmínek se stane jeho dědicem. Zásada závaznosti vůle zůstavitele, jak již z názvu vyplývá, vyjadřuje potřebu respektovat zůstavitelovo přání a provést jeho poslední vůli tak, aby ji bylo v co největší míře vyhověno. Tato zásada je přímo vyjádřena v § 1494 odst. 2 OZ („Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.“) a dále také v § 1693 odst. 2 OZ („Dědi-li se na základě pořízení pro případ smrti, mohou si dědici dohodnout jinou výši dědických podílů, než jakou jim zůstavitel vyměřil, pokud

¹⁰ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

¹¹ TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 1, s. 65.

¹² SALÁK, Pavel, ČERNOCH, Radek, HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 12.

¹³ ŠEŠINA, Martin. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 27.

to zůstavitel výslovně připustil.“). Z toho vyplývá, že je zde vůle zůstavitele mnohem více chráněna, než jak tomu bylo v právní úpravě předchozí,¹⁴ jelikož již není možné, aby se dědicové na rozdělení pozůstalosti dohodli jinak, než jak tomu bylo stanoveno v závěti zůstavitelem, pokud to sám výslovně nepřipustil.

Jedním z projevů autonomie vůle zůstavitele je také jeho právo klást dědicům podmínky a příkazy, kdy až splněním těchto stanovených vedlejších doložek nabývá dědic dědictví. V české právní úpravě je problematika vedlejších doložek pojata pouze obecně a to tak, že vedlejší doložky nesmí směřovat ke zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka pro zjevnou svévoli zůstavitele a nesmí být v rozporu s veřejným pořádkem, nebo být nesrozumitelné (§ 1551 odst. 2 OZ). Výslovně je poté zakázán pouze jeden typ vedlejší doložky, který nalezneme v § 1552 OZ, ve kterém je řešen vznik či ukončení manželství jako podmínka pro nabytí dědictví.¹⁵ Pokud tedy zůstavitel podmíní nabytí dědictví jinou nemorální doložkou, než jakou nalezneme v § 1552 OZ, nezbyde nám nic jiného, než přistoupit k aplikaci ustanovení § 1551 odst. 2 věty druhé OZ, dle kterého se k takovému ujednání nebude přihlížet, případně využít generální klauzuli neplatnosti právního jednání, které je v rozporu s dobrými mravy dle § 580 OZ.

1.1.1. Příklady omezení autonomie vůle v dědickém právu

Jak již bylo zmíněno v přechozí kapitole, autonomie vůle v soukromém právu není bezbřehá a totéž platí pro autonomii vůle v právu dědickém. Prvním limitem, se kterým se zůstavitel může potýkat, je zákonné omezení v podobě formy (§ 1532 OZ), obsahu, či ostatních náležitostí jeho pořízení pro případ smrti. Nedodržení některé z těchto náležitostí, mají za následek absolutní neplatnost závěti.

Dalším omezením (které primárně slouží k ochraně potomků zůstavitele) je institut povinného dílu a nepominutelného dědice. Povinným dílem se rozumí část dědictví, která náleží nepominutelným dědicům.¹⁶ Občanský zákoník zakotvuje právo na povinný díl pouze u potomků, přičemž rozlišuje mezi zletilými a nezletilými. Právní úprava v Polsku, Švýcarsku, Maďarsku či Německu však mezi nepominutelné dědice řadí také rodiče a manžela/manželku zůstavitele. Ronovská a Pihera v článku publikovaném v Právních rozhledech konstatují: *„Právo nepominutelných dědiců především omezuje svobodu zůstavitele naložit za svého života se svým vlastním majetkem pro případ své smrti nebo jinak s ním disponovat s podobným*

¹⁴ § 482 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 136/2002 Sb.

¹⁵ K tomu blíže v kapitole 3.1.

¹⁶ SALÁK, Pavel, ČERNOCH, Radek, HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 129.

důsledkem. Je chápáno jako určitý kompromis mezi starým principem rodinného majetku jako majetku rodinného společenství („das Gut rinnt wie das Blut“) na straně jedné a mladším principem neomezené pořizovací volnosti zůstavitele na straně druhé.¹⁷ Tento institut je výslovně stanoven zákonem a je výrazem zásady rodinného nástupnictví tzv. familiarizace.¹⁸ Pokud by zůstavitel v závěti nepominutelné dědice opominul, hrozilo by, že by jeho závěť, co do této části, byla relativně neplatná. V důvodové zprávě se oproti tomuto tvrzení však dočteme, že opominutí nepominutelného dědice nezakládá neplatnost této části závěti. Ovšem ochrana, která je nepominutelnému dědici poskytována, se promítne v jeho právu na povinný díl vůči závětním dědicům či odkazovníkům, kteří jsou mu následně povinni vyplatit to, o co byl zůstavitelem zkrácen.¹⁹

Mezi omezení přímo stanovená zákonem řadíme také zákaz daný zůstaviteli, který se toho času nachází v péči zdravotnického, či sociálního zařízení, nebo který tyto služby jinak přijímá, povolat za dědice nebo odkazovníka osobu, která takové zařízení spravuje, je v něm zaměstnaná, nebo v něm jinak působí (§ 1493 odst. 1 OZ). Pokud by zůstavitel i přes tento zákaz takto učinil, hrozila by mu jako následek tohoto porušení absolutní neplatnost daného pořízení.²⁰ Ledaže by takto zůstavitel učinil v době, kdy by již nebyl v péči takového zařízení, či by bylo pořízeno formou veřejné listiny.²¹

Třetí a pro tuto diplomovou práci stěžejní oblastí, která má za následek omezení pořizovací volnosti zůstavitele, tvoří právě dobré mravy. Dobré mravy v dědickém právu jsou v cizině hojně diskutovaným tématem. V našem právním řádu však nenalezneme²² přímo konkrétní situace, ve kterých by se pořizovací volnost střetávala s dobrými mravy. Rakouský či německý občanský zákoník sice také přímo neobsahuje výčet dispozic, které by se dobrým mravům přičili, avšak tato problematika je v těchto zemích mnohem šířeji judikována. V našem občanském zákoníku si tedy musíme vystačit s obecně stanoveným požadavkem souladnosti ujednání stran s dobrými mravy dle úvodního ustanovení OZ v § 1 odst. 2 OZ a dále s § 547 OZ, který se týká obsahu a účelu právních jednání. Konkrétní problémové typy závětí či vedlejších doložek tedy získáváme až prostřednictvím judikatury.

¹⁷ RONOVSÁ, Kateřina, PIHERA, Vlastimil. (Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn. *Právní rozhledy*, 2019, č. 15–16, s. 520–525.

¹⁸ BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10, s. 816–829.

¹⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, 2012, s. 613.

²⁰ VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace)* [online]. Praha: C. H. Beck, 2023.

²¹ Tamtéž.

²² S výjimkou § 1552 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Cílem této diplomové práce bude také posoudit, zda je naše právní úprava v tomto ohledu dostatečná. Zda stačí, aby byly určité nemorální situace, které v dědickém právu jistojistě vznikají, „zachyceny“ až v rámci soudních procesů, a to skrze výklad dobrých mravů, či zda by bylo vhodné, doplnit současnou právní úpravu a zakotvit problémové a častěji se opakující nemorální situace přímo v zákoně.

2. Pojem dobrých mravů a jejich definice

V této kapitole bych se ráda věnovala pojmu dobrých mravů, jejich historii a otázkám s nimi souvisejícími. Zejména se zaměřím na tyto otázky: Co jsou to dobré mravy? Kde tento pojem vznikl a jak se v čase vyvíjel? Jsou dobré mravy v českém právním řádu definovány? Co je jejich obsahem? Jak je pojem dobrých mravů soudy vykládán? Jak jsou na tom s pojmem dobrých mravů státy s pro nás blízkou právní úpravou? Na tyto otázky si odpovíme v této kapitole.

Dobré mravy jsou jedním ze základních stavebních kamenů soukromého práva a současně také patří mezi zásady, na kterých je třeba bezvýhradně trvat. S dobrými mravy a jejich aplikací se setkáváme napříč celým právním řádem v mnoha různých odvětvích, ať už jde o dobré mravy v souvislosti s právem závazkovým, rodinným, právem zabývajícím se náhradou škody, bezdůvodného obohacení, či právě v souvislosti s právem dědickým. Přirozeně se tedy jedná o hojně diskutovaný institut, a to jak v literatuře, odborných člácích, tak především v judikatuře, která má pro tento pojem stěžejní význam, jelikož dává jeho obsahu jasnější podobu a postupem času jej dotváří. Dobré mravy jsou totiž právním pojmem neurčitým. Doposud se v našem právním řádu, a dovolím si tvrdit, že ani v právních řádech jiných zemí, nepodařilo najít uspokojivou definici tohoto pojmu, která by dokázala obsáhnout celý jeho význam. Otázkou také je, zda je tato definice vůbec potřeba, (s ohledem na princip právní jistoty) či zda by nebyla definicí pojmu dobré mravy popřena jejich funkce.

2.1. K historii pojmu dobrých mravů

Pojem dobrých mravů, latinsky *boni mores*, patří mezi jeden z nejstarších institutů soukromého práva, jelikož základy tohoto pojmu byly položeny již v období starověkého Říma.²³ Římské právo řadilo dobré mravy mezi obecné zásady právní a jejich důležitost můžeme vyvozovat také z toho, že byly řazeny mezi prameny práva a tím byly postaveny na roveň klasickým právním normám. Do popředí se poté dostala v období pozdně klasickém.

Význam tohoto pojmu se začal formovat již v době Římského království, tedy přibližně od roku 753 př. n. l. Avšak tento pojem byl poprvé použit v řeckém učení o spravedlnosti okolo roku 400. př. n. l. Již známí římsští právníci se pokoušeli o definici pojmu dobré mravy a například Papinianus vymezil jednání proti dobrým mravům tedy “*contra bonos mores*“

²³ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 10.

jako “*pietatem existimationem verecundiam nostram*“ tedy v překladu přibližně jako jednání přičící se zbožnosti, pověsti a sebeúctě. Za jádro dobrých mravů byly považovány především hodnoty, které stmelují a udržují společenství lidí pohromadě. Jednalo se zejména o smysl pro povinnost a přirozenou úctu k bohům, rodičům a dalším příbuzným.²⁴ Z římského práva se pojem dobrých mravů rozšířil i do jiných právních systémů, které si jej pak podle svého modifikovali. V 18. a 19. století byly právní úkony přičící se dobrým mravům považovány za neplatné. A toto pravidlo se vepsalo do právních úprav mnohých zemí.

V první Československé republice byl recepční normou převzat rakouský obecný zákoník občanský, který v § 879 obsahoval ustanovení o neplatnosti smluv přičících se dobrým mravům. Dobré mravy byly v této době považovány za pojem právní, ale stále neurčitý. Dobrým mravům v tomto zákoně odporovalo takové jednání, které se považuje za nepřijatelné mezi poctivými lidmi.²⁵ Po roce 1948, přijetím prvního československého občanského zákoníku z roku 1950²⁶ pojem dobrých mravů zmizel z našeho právního řádu. Nahradil jej § 36 odst. 1 podle kterého byl za neplatný považován takový právní úkon, který se přičil zákonům, nebo obecnému zájmu. Pojem dobré mravy tedy nahradil pojem obecný zájem. Až novelou č. 509/1991 Sb. se v občanském zákoníku pojem dobré mravy znovu objevuje. Za celou tuto dobu se obsah tohoto pojmu různě utvářel, vyvíjel a měnil spolu s náladou a hodnotami ve společnosti, a především podle potřeb dané společnosti v konkrétní čase a na konkrétním místě. Význam tohoto pojmu je tedy v každém právním zřízení trochu jiný a vliv na jeho obsah má samozřejmě také politická situace v té které zemi.

2.2. Pojem dobrých mravů v českém právu

V české právní úpravě plní dobré mravy funkci korektivu právního jednání. Tuto funkci mu přiznal také Ústavní soud, který ve svém nálezu zdůraznil, že *„výkon práv v souladu s dobrými mravy představuje princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti. Pojem „dobré mravy“ nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat praeter legem či dokonce contra legem, pokud jde o reprobaci jednání přičícího se dobrým mravům.“*²⁷

²⁴ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 14.

²⁵ Tamtéž, s. 175–178.

²⁶ Zákon č. 141/1950 Sb., ze dne 25. října 1950, občanský zákoník.

²⁷ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. října 2008, sp. zn. IV. ÚS 1735/07.

Dobré mravy jsou také pojmem neurčitým a jsou záměrně vágně formulovány s tím účelem, aby mohly být judikaturou ad hoc dotvářeny podle jednotlivých okolností konkrétního případu. Zákonodárce neurčité právní pojmy zakotvuje zejména proto, že není v jeho silách předjímat všechny možné případy, na něž by použití dobrých mravů mohlo mít dopad. Je tedy zejména na soudcích, aby tento pojem vyložili *praeter legem*²⁸ aplikovali jej tam, kde je potřeba tohoto korektivu využít a také zhodnotili veškeré okolnosti daného případu, jelikož mohou být pokaždé naprosto odlišné.²⁹ Přiblížení pojmu dobrých mravů se ale v odborné literatuře věnovalo mnoho autorů. Například můžeme zmínit výklad docenta Kubeše v komentáři k československému obecnému zákoníku občanskému z roku 1936³⁰, konkrétně k § 879, ve kterém zmiňuje, že protože se jedná o pojem pružný, je za potřebí zabývat se jak stránkou formální, tak stránkou obsahovou. Kdy po stránce formální jsou dobré mravy pravidly právními a po stránce obsahové slovo „dobré“ obsahuje dvojí hodnotící soud. Jednak jde o „mravy“ které společnost považuje za „dobré“ a kromě toho je také soud povinen hodnotit mravy v té které společnosti za dobré považované, podle určitého kritéria, např. podle ideálu člověka a národa. Dobré mravy jsou tedy podle něj mravy, uznané dobrými dotyčnou společností a soudcem.

Jak jsem již výše zmiňovala, pojem dobrých mravů nemůže být z logických důvodů jednoznačně definován³¹, a proto by se podle mého názoru od takovýchto pokusů mělo upustit. Avšak prostřednictvím judikatury, která se zabývá konkrétními případy střetů právního jednání s dobrými mravy, jej můžeme a musíme alespoň obecně přiblížit, aby bylo společnosti jasnější, co je v hrubých obrysech obsahem a účelem tohoto institutu.

I přes výše zmíněné, můžeme v judikatuře stále najít nespočet pokusů o doslovnou definici pojmu dobrých mravů.³² Mezi jednu z nich patří hodně užívaná definice, kterou nalezneme v rozsudku Nejvyššího soudu, který tvrdí, že „*jde o souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“³³ Tato definice však bývá odborníky často kritizována, jelikož pojem dobrých

²⁸ Doslovný překladem je „vedle zákona“ jde tedy o takové jednání, které není zákonem přímo zakázáno.

²⁹ Redakce. Dobré mravy [online]. *epravo.cz*, 17. prosince 2007 [cit. 2. srpna 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dobre-mravy-52045.html>.

³⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl čtvrtý (§§ 859 až 1089). Praha: V. Linhart, 1936, s. 122–169.

³¹ HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 254.

³² Např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. září 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. května 1997, sp. zn. 2 Cdon 473/96.

³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. června 1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.

mravů je právním pojmem pružným, v místě a čase proměnlivým, který má docílit spravedlivého řešení tam, kde k tomu nestačí interpretace a aplikace textu zákona. Jelikož jak uvedl Ústavní soud ve svém nálezu IV. ÚS 3653/11 „...dobré mravy představují významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti.”³⁴ I přes tyto zcela logické argumenty Nejvyšší soud na výše uvedeném vymezení setrvává.³⁵ Jednotlivé definice, které nalezneme v rozhodnutí soudů jsou tedy samostatně v podstatě neaplikovatelné a představu o tom, co jsou to dobré mravy, získáme až jakýmsi souhrnem vydané judikatury.³⁶

Dobré mravy a jejich obsah můžeme také přiblížit prostřednictvím následujících kritérií:

- (i) odkazují k základním mravním hodnotám obecně sdíleným ve společnosti, jejichž porušení vyvolává pocity nespravedlnosti značné intenzity;
- (ii) mohou být uplatněny pouze po důkladném zvážení okolností na obou stranách a spíše výjimečně a zdrženlivě, neboť představují výjimku ze zásady autonomie vůle;
- (iii) nemohou být porušeny v důsledku pouhé hospodářské nevýhodnosti nebo vybočení z obvyklé praxe a
- (iv) mohou však být podle okolností porušeny i nezaviněným jednáním.³⁷

Pokud bych tedy měla obecně shrnout, co dle mého názoru znamenají dobré mravy (nepokouším se zde však o jejich definování), označila bych je jako výkladově variabilní a proměnlivý právní institut, který slouží k doplnění soukromoprávní regulace a je jejím velmi důležitým korektivem, jelikož jeho účelem je aplikovat jej tam, kde zákon mlčí, avšak je potřeba sankcionovat právní jednání, která jsou již na první pohled v rozporu s dobrými mravy. Jedná se pak především o souhrn, v daném čase a na daném místě, obecně uznávaných základních zásad mravních, společenských a kulturních, které se vyskytují v dané společnosti a která jsou danou společností respektována.

V souvislosti s pojmem dobrých mravů je dobré se zmínit také o principu poctivosti (§ 6 OZ), kdy tento princip je některými autory považován za vyšší formu dobrých mravů.³⁸ Princip poctivosti oproti dobrým mravům vyžaduje zvláštní spojení mezi stranami, kdežto dobré

³⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 5. června 2012, sp. zn. IV. ÚS 3653/11.

³⁵ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 20.

³⁶ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář 2. vydání (2. aktualizace)* [online]. Praha: C. H. Beck, 2023.

³⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 20.

³⁸ MELZER, Filip, TĚGL, Petr. § 6. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 99-128.

mravy představují povinnost obsahující právně etické minimum, které je potřeba požadovat po komkoliv.³⁹ Z výše zmíněného je tedy zřejmé, že u obou pojmů dochází minimálně k průniku v jejich obsahu. Jiní autoři zastávají názor, že princip poctivosti zcela spadá pod pojem dobrých mravů.⁴⁰ Shodný názor zastává také judikatura.⁴¹

Závěrem této podkapitoly bych také ráda zmínila poměrně nedávný náleží Ústavního soudu⁴², který konstatoval „základní práva a svobody, působí i v horizontálních vztazích (mezi soukromými osobami) tak, že prozařují normami podústavního práva. Zvláště při aplikaci korektivu dobrých mravů a funkčně obdobných ustanovení je třeba toto působení zohledňovat. Přitom není vyloučeno, že i výkon práva, který odpovídá zákonu, může být shledán v rozporu s dobrými mravy a že mu proto bude soudem odepřena právní ochrana, a to zejména tehdy, je-li zřejmé, že výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům projevujícím se jak mezi účastníky, tak na postavení některého z nich navenek.“⁴³ Dle mého názoru je i tímto nálezem demonstrována důležitost tohoto institutu v našem právním řádu.

2.3. Pojem dobrých mravů v německém právu

Právní úprava dobrých mravů v německém právu se od té české příliš neliší a v mnohém mezi nimi nalezneme analogie, což je poměrně logické s ohledem na podobnost historického a legislativně technického vývoje těchto úprav. Stejně jako v České republice, je smluvní volnost základním pilířem německého soukromého práva, která je omezena různými, nejen zákonnými zákazy.⁴⁴ Jedním z těchto zákazů je potom rozpor s dobrými mravy. Dobré mravy jsou v německém občanském zákoníku natolik důležité, že jednání, které by s nimi bylo v rozporu, bude považováno za neplatné a to absolutně.⁴⁵ Obdobně jako v českém právu, mají být dobré mravy korektivem výkonu práva, který má být použit až v poslední řadě, tedy až v případě, kdy toto rozporné jednání, nebylo zachyceno a zneplatněno výslovným zákonným zákazem.

Stěžejní úpravu dobrých mravů nalezneme v § 138 BGB odst. 1, kde stojí: „*Ein Rechtsgeschäft, das gegen die guten Sitten verstößt, ist nichtig.*“ Přeloženo jako: „*Právní úkon, který se přičí dobrým mravům, je neplatný.*“ Jak můžeme vidět, ani v BGB není přesná

³⁹ PIPKOVÁ, Petra Joanna. § 6. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023.

⁴⁰ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 85.

⁴¹ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. dubna 2015, sp. zn. 30 Cdo 4582/2014.

⁴² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. května 2021, sp. zn. IV. ÚS 3542/20.

⁴³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. května 2021, sp. zn. IV. ÚS 3542/20.

⁴⁴ BOHATA, Petr. Dobré mravy v německém právu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 9, s. 466–471.

⁴⁵ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 39.

definice dobrých mravů upravena a jedná se tedy o neurčitý právní pojem, který podléhá vývoji a změnám v čase. Tento pojem obsahuje mimoprávní normy, které jsou obecně uznávány společnostmi jako jakési minimální společenské hodnoty.⁴⁶ Německá judikatura se výkladem pojmu opakovaně zabývá a mezi jeden z hojně používaných výkladů patří „...jde o pocit sounáležitosti všech spravedlivě uvažujících lidí.“⁴⁷ Tento výklad má mnohá pozitiva, ale také negativa, nicméně je důležitý pro vymezení tohoto pojmu a posloužil také jako základní meze, která musí být soudci respektována. Dále můžeme v německé judikatuře najít vymezení pojmu dobré mravy negativním způsobem, a to prostřednictvím rozšiřujícího se množství různých nemorálních faktorů. Tyto nemorální faktory nazýváme jako „*skutkové podstaty rozporu s dobrými mravy*“ kterých je hned několik.⁴⁸ Obecně můžeme shrnout, že institut dobrých mravů je v německém právu o něco určitěji zakotven a oproti české právní úpravě nedává soudcům, při řešení sporů s touto problematikou, tolika prostoru pro jejich vlastní uvážení.

2.4. Pojem dobrých mravů v rakouském právu

Mezi jednání, které je v Rakousku v rozporu s dobrým mravy patří jednání, které výslovně není zakázáno v pozitivním právu, avšak je zjevně nedovolené a příčí se základním a obecným právním zásadám.⁴⁹ Úpravu institutu dobrých mravů v rakouském právu můžeme nalézt v § 879 odst. 1 ABGB: „*Ein Vertrag, der gegen ein gesetzliches Verbot oder gegen die guten Sitten verstößt, ist nichtig.*“ přeloženo jako: „*Smlouva, která porušuje zákonný zákaz nebo se příčí dobrým mravům, je neplatná.*“ Toto ustanovení můžeme nazvat jako generální klauzuli dobrých mravů. Následkem rozporu smlouvy s tímto institutem je poté její neplatnost, avšak pouze té části, v jaké je s dobrými mravy v rozporu.⁵⁰ V tomto případě je úkolem soudců, části smlouvy, které se dobrým mravům příčí odhalit a zneplatnit je. V odstavci druhém § 879 ABGB nalezneme demonstrativní výčet smluv, které jsou s institutem dobrých mravů v rozporu. Tento paragraf například stanoví, že je neplatná smlouva, kterou: (i) *by sobě někdo vymínil prospěch za vyjednání manželské smlouvy*, (ii) *smlouva kterou je něco podmíněno zprostředkováním lékařsky asistované reprodukce*, (iii) *smlouva kterou by si právní zástupce*

⁴⁶ SONNENBERGER, Hans Jürgen a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11, Internationales Wirtschaftsrecht, Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche. 4. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2006.

⁴⁷ Rozhodnutí RG ze dne 9. listopadu 1912 – Rep. IV 187/12 (uveřejněno v RGZ sv. 80, s. 377, 385).

⁴⁸ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 45.

⁴⁹ KREJCI, Heinz, RUMMEL, Peter. *Kommentar zum ABGB*. 2. Auflage. Wien: MANZ, 1996.

⁵⁰ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 65.

převodl na sebe zcela nebo z části věc spornou jemu svěřenou... V ostatním pro dobré mravy platí to samé, co pro právní řády zemí rozebraných v předchozích dvou podkapitolách. Tedy že jde o právní pojem neurčitý, který není nikde výslovně definován a tato neurčitost je převážně ku prospěchu, jelikož je záměrem zákonodárce pokrýt všechny zákonem přímo nestanovené situace, které mohou nastat a dále že, hlavní roli při jeho výkladu a aplikaci mají soudy ve své judikatuře.

3. Rozpor pořízení pro případ smrti s dobrými mravy

V této kapitole se budu v první řadě zabývat vedlejšími doložkami v našem občanském zákoníku, následně se zaměřím na vybrané typy nemorálních pořízení pro případ smrti⁵¹ v německé právní úpravě, včetně zakázaných vedlejších doložek a na závěr se pokusím přiblížit úpravu této problematiky v rakouském právním prostředí. Vše v kontextu rozporu pořízení pro případ smrti s institutem dobrých mravů. V druhé podkapitole bude krátce rozebráno, jaké vedlejší doložky občanský zákoník obsahuje, jaký je jejich účel v dědickém právu, které doložky jsou dle zákona nepřípustné a které se přičiní dobrým mravům. Stěžejním tématem této kapitoly budou zakázané závětní dispozice ve Spolkové republice Německo, a to především ty, které se přičiní dobrým mravům, a proto v minulosti byli, nebo stále jsou shledávány jako neplatné. Rozeberu problematiku závětí mileneckých, závětí které jsou pořizovány na úkor orgánu sociální pomoci a několika dalších typů. V závěru této kapitoly bude rozebrána nemorálnost závětních dispozic z pohledu rakouském právního prostředí. Zaměřím se na obecnou úpravu vedlejších doložek a následně blíže rozeberu doložky přičinící se dobrým mravům. Největší pozornost bude věnována diskriminačním doložkám.

3.1. Vedlejší doložky v OZ

Vedlejší doložka tvoří součást závěti zůstavitele, která konkretizuje či doplňuje jeho poslední vůli.⁵² Prostřednictvím vedlejších doložek je posílána autonomie vůle zůstavitele, avšak této autonomii jsou stanoveny určité limity.⁵³ V občanském zákoníku nalezneme obecnou úpravu vedlejších doložek v § 1551 OZ. Mezi vedlejší doložky se dle tohoto paragrafu řadí podmínka, doložení času a příkaz. Zůstavitel jejich prostřednictvím může omezit právní postavení dědice a to tak, že mu je stanovena podmínka nebo příkaz, který musí být splněn, aby došlo k nabytí dědictví, nebo je zde stanoveno určité časové rozmezí, po jehož uplynutí bude dědictví dědici přiznáno. V § 1551 OZ však nenalezneme zmínku o vykonavateli závěti nebo správci pozůstalosti, ačkoli se tyto instituty nacházejí v následujících paragrafech, a tedy by se podle mého názoru daly skrze systematický výklad také zařadit mezi vedlejší doložky. Ohledně tohoto však ani mezi odborníky nepanuje shoda. Podle Bednáře⁵⁴ povolání správce

⁵¹ Označení "nemorální pořízení pro případ smrti", "nemorální závěti" či "nemorální závětní dispozice" v této práci používám jako synonymum k "závěti, která je v rozporu s dobrými mravy" což je překlad německého "Sittenwidriges Testament".

⁵² BÍLEK, Petr. § 1552 [Neúčinnost vedlejší doložky]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 176.

⁵³ Viz níže.

⁵⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 132–136.

pozůstalosti mezi vedlejší doložky nepatří. Eliáš zastává stejný názor.⁵⁵ Jiní s nimi však nesouhlasí.

Podle důvodové zprávy je pak právě návrat vedlejších doložek v závěti považován za jeden z nejzřetelnějších projevů odklonu od socialistické éry, která se zaměřovala na omezení osobní svobody, především v souvislosti s osobním vlastnictvím, a tímto odklonem tedy došlo k opětovnému posílení pořizovací volnosti zůstavitele.⁵⁶

V odstavci druhém § 1551 OZ jsou obecně stanoveny limity vedlejších doložek, ke kterým by v případě jejich překročení zůstavitelem nebylo přihlédnuto: „*Směřuje-li vedlejší doložka jen k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, nepřihlíží se k ní. Nepřihlíží se ani k vedlejší doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná.*“ Slovním spojením „nepřihlíží se“ je myšlena nicotnost právního jednání podle § 554 OZ a je tedy na místě posuzovat, zda ta část, která zjevně obtěžuje dědice či odkazovníka, zjevně odporuje veřejnému pořádku, nebo je nesrozumitelná, je částí oddělitelnou a zda by takovéto právní jednání účastníci učinili i bez této vadné části.⁵⁷

V § 1552 OZ nalezneme jednu konkrétní zakázanou vedlejší doložku, týkající se manželství. Tento paragraf zakazuje zůstaviteli uložit dědici povinnost uzavřít, případně neuzavřít manželství. Také není možné nařídit, aby dědic v aktuálním manželství setrval, nebo aby jej naopak opustil. Toto ustanovení, které hovoří o manželství musíme vnímat v souvislosti s § 3020 OZ, tedy to, co je řečeno o manželství se taktéž vztahuje na registrované partnerství. I v tomto případě je potřeba posuzovat jednotlivosti daného případu. Nemyslím si totiž, že by se jednalo o rozpor s § 1552 OZ v případě, kdy by zůstavitel dědici odkázal majetek s odkládací podmínkou, že dědic nabude dědictví až okamžikem, kdy dojde k rozvodu jeho manželství a zároveň by již manželství bylo za doby života zůstavitele ve fázi rozvodového řízení. Podle mého názoru, by zde na dědice nebyl vyvinut nátlak, před kterým má být § 1552 OZ chráněn, ale jednalo by se pouze o časový odsun okamžiku nabytí dědictví, do doby vyřešení rozvodu, který si dědic sám zvolil. Nicméně posouzení takovéto ojedinělé situace náleží do působnosti soudu, který o dědictví rozhoduje.

V tomto ustanovení, konkrétně v jeho poslední větě, nalezneme „výjimku“ z tohoto zákazu a to tu, že zůstavitel může dědici zřídit právo po dobu, než uzavře manželství. Tato výjimka se však jeví jako velice problematická, jelikož pro dědice představuje výhodu

⁵⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář, úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k l. 4. 2008.* Praha: Linde Praha a. s., 2008, s. 101.

⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

⁵⁷ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 177.

zaopatření do doby uzavření manželství, tedy to, že dědic v budoucnu manželství uzavře, pro něj znamená negativní důsledek v oblasti jeho majetkové sféry a je tedy faktickým nátlakem k neuzavření manželství. Podle mého by i tato podmínka měla spadat pod zákaz v první části tohoto ustanovení a neměla by se již v zákoně vyskytovat, jelikož je s ní v rozporu.

3.1.1. Neplatnost závěti pro rozpor s dobrými mravy v českém právním prostředí

Jak již bylo řečeno v kapitole 1, k platnosti právního jednání je potřeba jeho souladu s dobrými mravy podle § 547 OZ. Závěť je beze všeho právním jednáním, proto i závěť musí být v souladu s dobrými mravy. Problematika závětí příčících se dobrým mravům se objevovala již v období první republiky. Konkrétní zmínku můžeme nalézt například v Kubešově monografii⁵⁸, kde se zamýšlí nad rozhodnutím soudů ohledně milenecké závěti, její neplatnosti a shrnuje názory dobových autorů ohledně možnosti přezkumu této otázky dovolacím soudem.⁵⁹ V této monografii je také zmíněno rozhodnutí čs. nejvyššího soudu ze dne 7. ledna 1927, číslo 6666 Sb. n.s., „*podle něhož ustanovení poslední vůle, jímž zakázán dědici prodej zděděného majetku osobám, jež nejsou určitého (římsko-katolického) vyznání, nepřičí se právnímu řádu ani dobrým mravům.*“⁶⁰

Nutnost souladu závěti s dobrým mravy byla také potvrzena Nejvyšším soudem, který konstatoval: „*Závěr odvolacího soudu, že je pojmově vyloučeno, aby pořízení závěti bylo v rozporu s dobrými mravy, dovolací soud považuje za nesprávný, neboť platná závěť musí splňovat i tuto obecnou náležitost platného právního úkonu, tedy že nesmí být v rozporu s dobrými mravy, a při posouzení platnosti závěti je tak nezbytné se zabývat také tím, zda neodporuje dobrým mravům ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák.*“⁶¹ Při posuzování souladnosti závěti s dobrými mravy má největší význam pohnutka zůstavitele. Umožňuje-li zákon zkoumat pohnutku zůstavitele ve vztahu k ochraně zákonných dědiců, není poté důvod, aby vůle zůstavitele nebyla zkoumána také z pohledu možné nemravnosti jeho pořízení pro případ smrti.⁶²

Namítanou neplatnost závěti pro rozpor s dobrými mravy řešil Nejvyšší soud také v případě usnesení ze dne 26. ledna 2022, sp. zn. 24 Cdo 3106/2021. V tomto usnesení soud potvrdil, že „*...v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, podle níž platná závěť musí splňovat i obecnou náležitost právního úkonu spočívající v tom, že nesmí být*

⁵⁸ KUBEŠ, Vladimír. *Smlouvy proti dobrým mravům*. Brno: Orbis, 1933, s. 234–236.

⁵⁹ Např. Salinger, Sedláček nebo Lotmar.

⁶⁰ KUBEŠ, Vladimír. *Smlouvy proti dobrým mravům*. Brno: Orbis, 1933, s. 269.

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. srpna 2019 sp. zn. 24 Cdo 4260/2018.

⁶² BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10, s. 816–829.

v rozporu s dobrými mravy a podle které je neplatným právním úkonem například závěť sepsaná za účelem zajištění dluhu, neboť svým účelem obchází zákon.“⁶³

3.2. Nemorální závětní dispozice podle německého práva

Závěť je právním nástrojem, který umožňuje zůstaviteli rozdělit svůj majetek pro případ jeho smrti. Německé právo uznává autonomii vůle zůstavitele, což znamená, že má zůstavitel širokou pravomoc rozhodovat o tom, komu a jakým způsobem zanechá své jmění. Výchozím bodem pro přezkum obsahu závěti je tedy svoboda zůstavitele pořídit závěť. Ta je však omezena mimo zákonné zákazy také nepsaným právem, jako jsou dobré mravy ve smyslu § 138 odst. 1 BGB. V praxi se na základě soudně řešených případů⁶⁴ vyvinula kazuistika pro kategorizaci nemravných závětních dispozic. V této kapitole bych se ráda věnovala vybraným případům závětních dispozic, které jsou s dobrými mravy v rozporu. Při psaní této kapitoly jsem vycházela také z odborného článku z roku 2005 publikovaného v časopise *JuristenZeitung*.⁶⁵

3.2.1. Milenecké závěti

Milenecké závěti⁶⁶ patří mezi odborníky často diskutované a v literatuře hojně zmiňované téma. Tento koncept má svůj původ v historii, kdy byly společenské normy a právní předpisy v oblasti dědického práva odlišné od současných standardů. V minulosti bylo často náročné nebo nemožné legalizovat vztah mimo manželství, a proto byly milenecké závěti jedním ze způsobů, jak zajistit finanční zabezpečení pro milence nebo milenku, aniž by to bylo veřejně uznáváno.

Historicky první rozhodnutí německých soudů týkající se mileneckých závětí pochází z let 1910–1911 a bylo vydáno Říšským soudem. Jednou z hlavních myšlenek tohoto rozhodnutí byla ochrana rodiny a příbuzných.⁶⁷ Při povolávání dědiců by totiž nemělo docházet k upřednostnění milenky, se kterou zůstavitel neměl žádný citový vztah, na úkor jeho manželky a jeho dětí. Posouzení platnosti tohoto typu závěti prošlo v posledních desetiletích významnou proměnou.⁶⁸ Zpočátku vycházela judikatura z předpokladu, že již pouhý mimomanželský

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. ledna 2022 sp. zn. 24 Cdo 3106/2021.

⁶⁴ LANGE, Heinrich, KUCHINKE, Kurt. *Erbrecht*. 5. Auflage München: C.H. Beck, 2001, s. 327 a násl.; MICHALSKI, Lutz, SCHMIDT, Jessica. *BGB – Erbrecht*. 5. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2019, s. 148 a násl.

⁶⁵ PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 436–444.

⁶⁶ V němčině je nalezneme pod označením *das Geliebten Testament* nebo *das Mätressentestament*.

⁶⁷ BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10, s. 816–829.

⁶⁸ KAROW, Oliver. *Die Sittenwidrigkeit von Verfügungen von Todes wegen in historischer Sicht: die Entwicklung der Gesetzgebung und der höchstrichterlichen Rechtsprechung seit der Entstehung des BGB bis in die Gegenwart*. New York: P. Lang, 1997.

intimní vztah činí závěť nemorální, nikoliv samotný právní úkon jako takový. Samotný právní úkon jako hraniční určovatel existence nemravnosti nabyl skutečného významu až po zlomu v judikatuře Spolkového nejvyššího soudu v roce 1970.⁶⁹ Od té doby je rozhodujícím faktorem pro posouzení rozporu závěti s dobrými mravy míra, do jaké se nemanželský vztah jeví jako nemravný. Samotná existence nemanželského vztahu již není způsobilá založit nemravnost dané závěti a následně i její neplatnost.⁷⁰ Za neplatné mohou být aktuálně prohlášeny především ty závěti, které se přičí dobrým mravům, jelikož jimi zůstavitel zamýšlel odměnit dědictvím milenku pouze z titulu jejich intimního poměru, anebo si tím zabezpečit, že v tomto poměru bude i nadále pokračováno.⁷¹ Hlavním motivem u této nemravné závěti má být tedy čistě sexuální pohnutka, kdy odkázané dědictví slouží jako odměna za tento poměr. Později ke stejnému závěru došel Spolkový soudní dvůr (BGH), který nadto připomněl, že je u každého jednotlivého případu potřeba podrobně zkoumat, zda neexistují také jiné než pouze sexuální motivy takovéto závěti.⁷²

Jiným případem by tak bylo faktické odloučení manželů a následné dlouhodobé soužití s milenkou ve společné domácnosti. V této situaci by tedy nebylo možné považovat závěť, kterou byla milenka povolána za dědice, za neplatnou pro rozpor s dobrými mravy, jelikož zde odpadá nemorálnost v podobě čistě sexuální pohnutky. Podobný případ byl řešen Vrchním zemským soudem v Düsseldorfu⁷³, kdy manželka zůstavitele namítala neplatnost závěti pro rozpor s dobrými mravy. V závěti zůstavitel odkázal dědictví milence, se kterou měl 16 let trvající poměr a několik let dokonce sdíleli společnou domácnost. Soud neshledal závěť zůstavitele jako rozpornou s dobrými mravy, a to především s ohledem na dlouhodobost trvajícího poměru.

Z výše zmíněného lze shrnout následující. Milenecké závěti mohou být shledány jako neplatné pro rozpor s dobrými mravy pouze v případě, kdy má dědictví sloužit jako odměna za čistě intimní poměr, nebo jako motivace k němu. S ohledem na dlouhodobost poměru či dokonce na následný vznik partnerského vztahu bude pak nemorálnost takovéto závěti klesat.

⁶⁹ Rozhodnutí BGH ze dne 31.03.1970, sp. zn. III ZB 23/68.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Viz HAGER, Johannes. *Gesetzes- und sittenkonforme Auslegung und Aufrechterhaltung von Rechtsgeschäften*. München: C. H. Beck, 1983, s. 91.

⁷² Rozhodnutí BGH ze dne 6. května 1954, sp. zn. IV ZR 53/54.

⁷³ Rozhodnutí OLG ze dne 22. srpna 2008, sp. zn. I-3 Wx 100/08.

3.2.2. Přidělení majetku

Dalším typem závěti, kterému bych se ráda věnovala, jsou závěti týkající se nemorálnosti v souvislosti s přidělením majetku. V praxi se vyskytují případy, kdy zůstavitel odkáže dědictví třetí osobě, která není přímým rodinným příslušníkem, a to na úkor blízkých příbuzných. Otázkou je, zda je možné takovouto závěť shledat jako neplatnou pro rozpor s dobrými mravy. V judikatuře se objevuje názor, že nemorálnost závěti odkazující dědictví třetí osobě spočívá spíše v majetkovém znevýhodnění rodinných příslušníků než v samotném záměru odkázat dědictví třetí osobě.⁷⁴ Problémový pak bude především střet pořizovací volnosti zůstavitele s právem nejbližší rodiny na majetkovou hodnotu. V praxi je nutné, aby zůstavitel zvolil jeden ze zákonem aprobovaných postupů, pokud hodlá z pořízení pro případ smrti úplně vyloučit některého z nepominutelných dědiců se záměrem odkázat veškerý svůj majetek třetí osobě. Mezi tyto postupy patří například opominutí nepominutelného dědice v závěti nebo vydědění mlčky a po právu.⁷⁵ V praxi soudy musí vzít v potaz veškeré okolnosti daného případu. To, zda se v určitém případě jedná o nemorální závěť, musí soudy posuzovat s ohledem na vztahy v rodině, vztah zůstavitele s třetí osobou, motivaci zůstavitele a mnoho dalších okolností.

Právní praxe konstatuje porušení dobrých mravů v případě materiálního znevýhodnění nejbližších příbuzných, pokud závěť ve prospěch třetích stran vede k nepřiměřené nerovnosti v rozdělení majetku.⁷⁶ Bayernský odvolací soud však zastává jiný názor.⁷⁷ V jednom ze svých rozhodnutí naopak neshledal závěť zůstavitele, kterou byl povolán za jediného dědice jeho přítel, jako rozpornou s dobrými mravy. Německé soudy v tomto tématu nejsou ani dnes zcela jednotné, nicméně si myslím, že konstatování neplatnosti tohoto typu závěti pro rozpor s dobrými mravy podle § 138 odst. 1 BGB nebude až tak časté. Zákon nám totiž poskytuje jiné prostředky pro ochranu blízkých příbuzných, které jsou využívány přednostně. K zneplatnění závěti podle § 138 BGB soud zřejmě přistoupí pouze v situacích, které budou vykazovat znaky zjevné nepřiměřenosti v rozdělení pozůstalosti, nebo velmi závažného porušení dobrých mravů.

Podle odborníků by měla být zákonná ochrana nejbližších příbuzných, skrze právo na povinný díl dostatečná, a to v převážné většině případů. Oproti české právní úpravě můžeme nalézt ve vymezení nepominutelných dědiců v BGB významnou odchylku. Jak je nám

⁷⁴ PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 437.

⁷⁵ SCHLÜTER, Wilfried. *Erbrecht*. 10. Auflage. München: Beck, 2007, s. 165.

⁷⁶ Rozhodnutí BGH ze dne 31.03.1970, sp. zn. III ZB 23/68; BGH *NJW*, 1984, 2150 f.; Rozhodnutí BayObLG (uveřejněno v *FamRZ*, 1995, s. 249). Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 438.

⁷⁷ Rozhodnutí BayObLG (uveřejněno v *NJW*, 1987, s. 910). Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 438.

již známo, v občanském zákoníku se mezi nepominutelné dědice řadí pouze potomci zůstavitele a v případě, že tito nedědí, zde patří také jejich potomci.⁷⁸ V BGB je ochrana nepominutelných dědiců navíc rozšířena také o manžela/manželku a rodiče zůstavitele.⁷⁹

3.2.3. Udělení moci

Mezi další problémové závěti může patřit ta, kterou zůstavitel přisoudil komplikované právní postavení svým rodinným příslušníkům, jelikož za jediného dědice povolal třetí osobu, nejčastěji milenku a své blízké tak učinil závislými na této osobě, nebo jiným způsobem vytvořil faktickou povinnost k neustálému osobnímu kontaktu s ní. Tento komplexní a citlivý problém přináší otázky týkající se práva, morálky a dobrých mravů. Lze po rodinných příslušnících spravedlivě požadovat takovýto pravidelný styk? Pokud bychom navázali na případ z předchozích podkapitol a představili si situaci, kdy za jediného dědice byla povolána dlouholetá milenka zůstavitele (nešlo by tedy o zakázaný případ odkázání dědictví jako odměny za intimní poměr, a zároveň by soud neshledal takovouto závěť jako závěť, která vede k nepřiměřené nerovnosti v rozdělení majetku) a nepominutelní dědicové by se vůči milence chtěli domáhat majetkové hodnoty z titulu zákonného nároku na povinný díl, nezbyvalo by jim nic jiného, než přijít do kontaktu s touto osobou. Německé soudy v souvislosti s tímto typem závětí narazili hned na několik sporných případů. Mimo výše zmíněné se jednalo například o situaci, kdy zůstavitel odkázal milence užívací právo k domu, který obývala jeho bývalá manželka, a tak se milenka ze dne na den stala exmanželčinou spolubydlící.⁸⁰ Dále šlo o případ dědičky (dcery zůstavitele), které její otec rovným dílem spolu s milenou odkázal svou lékařskou praxí.⁸¹

Samotnou skupinu soudních sporů tvoří závěti, kterými zůstavitel ustanovil milenku jako vykonavatele závěti. V minulosti se spory tohoto typu příliš nevyskytovaly, jelikož jak bylo řečeno v kapitole 3.2.1. už mimomanželský poměr jako takový zakládá neplatnost milenecké závěti pro rozpor s dobrými mravy, a tedy i samotné jmenování milenky vykonavatelkou bylo v rozporu s § 138 odst. 1 BGB. S vývojem společnosti se vyvinula také judikatura týkající se mileneckých závětí a je proto logické, že pokud milenecká závěť sama o sobě nezakládá neplatnost pro rozpor s dobrými mravy, tak ani povolání milenky jako vykonavatele závěti není samo osobě v rozporu s dobrými mravy, neboť jde podle všeho o udělení menší moci, než jak je tomu při povolání za dědice. Navíc nutnost kontaktu

⁷⁸ § 1643 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹ § 2303 Bürgerliches Gesetzbuch.

⁸⁰ BHGZ 20, 71. Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 438.

⁸¹ RG *JW* 1929, 33. Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 438.

s milenkou v případě, že je jmenována vykonavatelem závěti, jistě nebude tolik palčivá, jako ve výše zmíněném případě s užívacím právem milenky k domu, nebo se sdílenou lékařskou praxí.

Odborná literatura, k tomuto tvrdí, že pro výše zmíněné případy si vystačíme s § 2227 BGB, který umožňuje soudu odvolat vykonavatele závěti na žádost jedné ze stran. Toto je však možno učinit pouze v zákonem vyjmenovaných případech označených jako „*wichtiger Grund*“ v překladu „závažný důvod“. Za takový závažný důvod pak zákon považuje zejména hrubé porušení povinností vykonavatele, nebo neschopnost řádně spravovat pozůstalost (§ 2227 BGB). Otázkou tedy zůstává, zda je v krajně vyhocených situacích mezi pozůstalými možné jejich situaci vyřešit skrze § 2227 BGB a podřadit jej pod jiný závažný důvod, jelikož jak z dikce zákona vyplývá, tak slovo „zejména“ dává prostor pro rozšíření případů, na které je tento paragraf možno aplikovat, či zda by pozůstalí byli úspěšní s odůvodněním takovéto situace jako rozporné s dobrými mravy podle § 138 odst. 1 BGB.

3.2.4. Závět na úkor orgánu sociální pomoci

Verfügungen zu Lasten der Sozialhilfe neboli závět' na úkor orgánu sociální pomoci se týká situací, kdy zůstavitel pořídí závět' tak, že je dědictví do značné míry chráněno před zásahem orgánu sociální péče, neboť tento majetek spravuje vykonavatel závěti (§ 2197 BGB). Tímto je fakticky odepřena možnost orgánu sociální péče postihnout tento majetek, jelikož se nejedná o ztělesnění zpeněžitelného majetku ve smyslu § 88 odst. 1 BSHG. Pokud by totiž dědic přímo obdržel majetek z dědictví, připadl by orgánu sociální péče, jako úhrada za tuto péči, nebo by s ohledem na navýšení hodnoty jeho majetku o tyto dávky přišel.⁸² Postiženému dědici tak tato závět' umožňuje i nadále čerpat dávky sociální péče a zároveň mít přístup k určitému obnosu z dědictví. V praxi půjde o situaci, kdy je zůstavitelův dědic osobou s postižením, nebo osobou která čerpá sociální pomoc pro své základní životní potřeby. Zůstavitel sepíše závět', která odkáže jeho majetek někomu jinému než právě tomuto dědici s příkazem poskytovat mu pravidelné dávky, nebo mu odkáže pouze o něco více, než je hodnota jeho povinného dílu, čímž cíleně nenavýší jeho majetek, pro účely posouzení nároku na dávky sociální pomoci, nebo ustanoví vykonavatele závěti. Tímto krokem zůstavitel zajistí, že dědic získá sociální podporu, kterou by jinak kvůli vyššímu majetku nezískal, nepřijde o své dědictví a zároveň z něj může čerpat prostřednictvím vykonavatele závěti, který mu poskytne prostředky na financování osobních zájmů a potřeb.

⁸² HARTMANN, Christian. Das sog. Behindertentestament: Vor und Nacherbschaft Konstruktion. *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, 2001, s. 89.

Na počátku rozhodoval Spolkový soudní dvůr ohledně otázky nemorálnosti závětí týkající se zdravotně postižených osob ve dvou případech. V prvním případě se jednalo o ne příliš vysoké jmění, a tak soud popřel namítanou nemorálnost závěti, kterou se otec snažil zachovat majetek pro svou postiženou dceru.⁸³ Nad toto rozhodnutí ale konstatoval, že by výsledek jeho rozhodnutí mohl být odlišný v případě, kdy by se o značné jmění jednalo. V takovémto případě by se soud přiklonil k zajištění zaopatření dcery z dědictví, případně z užitků tohoto dědictví. Později upustil Spolkový soudní dvůr od posuzování souladnosti těchto závětí s dobrými mravy podle hodnoty odkázaného dědictví a učinil z nich tak samostatný, legitimní typ závěti i pro pozůstalosti ve značné výši.⁸⁴ V malé části odborné literatury můžeme stále najít názor, že závěť tohoto typu je v rozporu s dobrými mravy, protože odpírá náhradu nákladů sociální péče z pozůstalosti postiženého a tím zatěžuje veřejné finance.⁸⁵ Většinový názor je však takový, že pořízení této závěti nezakládá rozpor s dobrými mravy a následnou neplatnost tohoto pořízení podle § 138 odst. 1 BGB, ale že jde o legitimní druh závěti, jejíž účelem je ochrana majetku v rámci rodiny.⁸⁶ Na tomto závěru se judikatura již poměrně ustálila. BGB ani zákon o sociální pomoci totiž neukládají povinnost zůstaviteli odkázat svůj matek nad rámec povinného dílu postiženému dědici, aby tento pak mohl být postihnut orgánem sociální pomoci a aby tak došlo ke snížení nákladů státu na sociální podporu této osoby.

Ustálená judikatura týkající se závětí zdravotně postižených osob je beze všeho v souladu s psaným právem, nicméně je zde podle mého názoru opominut faktor dobrých mravů, a to v samotném principu této závěti. Cílem této závěti je totiž zabránit orgánům sociální péče, aby se, byť jen částečně uspokojili na majetku dědice, který nabyl z dědictví po zůstaviteli. Zde opět zmíním potřebu řešit jednotlivě okolnosti každého případu, jelikož ne všechny tyto dispozice bude možné shledat jako nemravné. Soudy by se podle mého měli navrátit k rozlišování platnosti podle hodnoty pozůstalosti, protože v případě malé hodnoty dědictví, bude nejspíše záměrem zůstavitele přilepšit zdravotně postiženému dědici. Kdežto v případě značné hodnoty dědictví, která by jednak mohla pokrýt náklady na sociální péči a tím ulehčit veřejným financím, a přitom by stále vystačila na financování osobních zájmů a potřeb

⁸³ BGHZ 111, 36 = JZ 1990, 1025. Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. JZ, 2005, č. 9, s. 439.

⁸⁴ NJW 1994, 1264. Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. JZ, 2005, č. 9, s. 440.

⁸⁵ RAISER, Günther. Sittenwidriges Behindertertestament und unträgliche Belastung der Allgemeinheit. *Monatsschrift für Deutsches Recht*, 1995, s. 237–238.

⁸⁶ MICHALSKI, Lutz, SCHMIDT, Jessica. *BGB – Erbrecht*. 5. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2019, s. 175.

dědice, shledávám úmysl obejít právní systém této země, což je bezesporu v rozporu s dobrými mravy a tím pádem také s § 138 odst. 1 BGB.

3.2.5. Vedlejší doložky směřující k ovlivnění jednání dědice

Posledním tématem této podkapitoly, budou vedlejší doložky v závěti, které se přičítají dobrým mravům. Právní úprava vedlejších doložek v BGB je shodná s úpravou obsaženou v našem občanském zákoníku. Mezi vedlejší doložky v BGB se řadí podmínka, doložení času, příkaz... Oproti našemu občanskému zákoníku však vedlejší doložky nejsou řazeny systematicky v jediném oddíle a jejich úpravu tak můžeme nalézt napříč celým BGB.

Obecnou úpravu podmínek nalezneme v § 158 BGB a podmínky týkající se závěti pak v § 2074–2076 BGB. Právní úprava doložení času je v tomto zákoně zakotvena pouze obecně v § 163 BGB a od podmínek se liší tím, že se váže na budoucí událost, nebo časový okamžik který s jistotou nastane. Obě jsou pak zmíněny v § 2177 BGB, který upravuje rozhodný okamžik pro nabytí dědictví v případě, kdy byla zůstavitelem uložena podmínka, nebo doložení času. Příkaz, kterým zůstavitel stanovuje dědici vykonat určitou povinnost, na kterou však druhé straně nevzniká právní nárok, je upraven v § 1940 BGB.

Za nemorální, a tedy zakázané jsou judikaturou považovány podmínky přičítící se dobrým mravům, podmínky vyvíjející na dědice nátlak v oblasti manželské, podmínky diskriminační, podmínky ukládající povinnost přijmout jinou náboženskou víru⁸⁷ či podmínky prikazující stát se členem určité sekty.⁸⁸ BGB však neobsahuje výslovnou zákonnou úpravu zakazující uložit podmínku ohledně uzavření či neuzavření manželství. Závěr, že manželské doložky mohou být v určitých případech neplatné pro rozpor s dobrými mravy, byl dovozen až postupem času právě judikaturou. Mezi nejznámější soudně řešené případy patří případ „Leiningen“⁸⁹, ve kterém byl dědic povolán s rozvazovací podmínkou, podle které měl přijít o své dědictví v okamžiku uzavření sňatku, který nebyl dopředu aprobován knížetem jako hlavou rodiny. Soud v tomto případě musel posoudit kolidující základní práva a svobody stran a rozhodnout, která svoboda má vyšší hodnotu, zda je přednější respektovat svobodu zůstavitele pořídit poslední vůli podle svých představ, či právo dědice uzavřít manželství s jakoukoli jím zvolenou osobou. Soud došel k závěru, že poslední vůle zůstavitele je v tomto případě přednější a že jím daná rozvazovací podmínka není v rozporu s dobrými mravy a je tedy legitimní. Stejně jako v předchozích případech, judikatura týkající se těchto doložek

⁸⁷ LEIPOLD, Dieter. *Erbrecht*. 20. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 166–167.

⁸⁸ STAUDINGER, Julius von. *Staudingers kommentar zum BGB, Buch 5, § 2064–2196*. Berlin: deGruyter Sellier, 1996, s. 488–494.

⁸⁹ Rozhodnutí BVerfG ze dne 21. února 2000, sp. zn. 1-BvR 1937/97 (uveřejněno v *NJW* 2495).

prošla určitým vývojem a později soudy dospěly k názoru, že některé doložky ukládající povinnost uzavření manželství nebo jeho zrušení jsou neplatné pro rozpor s dobrými mravy.⁹⁰

Podle převládajícího názoru je podmínka nemorální také pokud jí má zůstavitel v úmyslu použít k vytvoření neodůvodněného nátlaku na chování dědice a tím ovlivnit jeho budoucí rozhodování.⁹¹ Za nemravné jsou dále považovány podmínky stanovující povinnost dědici k výkonu nemravného chování, či podmínky nařizující dědici nevykonat mravně požadované jednání.

3.2.5.1. Blíže k doložkám týkajících se manželství

Manželské doložky můžeme nalézt hned v několika podobách. Patří sem jak doložky týkající podmínky se uzavření manželství, tak doložky týkající se rozvodu. Může se jednat například o generální manželskou doložku, kterou zůstavitel odloží okamžik nabytí dědictví do doby, než dědic uzavře manželství. Nebo naopak může jít o situaci, kdy je dědic ustanoven jako dědic předběžný a dědictví mu tedy náleží do okamžiku, než uzavře manželství.

První doložka, která odkládá okamžik nabytí dědictví, v praxi nebývá shledávána jako rozporná s dobrými mravy⁹², jelikož na dědice nevyvíjí přímý nátlak. Nic potenciálnímu dědici nezakazuje ani nenařizuje, a to zda se v budoucnu rozhodne uzavřít manželství, spočívá pouze na jeho vůli. Tato manželská doložka bývá často srovnávána s úlevami, které poskytuje manželům německé daňové právo, které je tímto vlastně motivuje k uzavření manželství. V případě druhé generální doložky je situace jiná. Dědic si kvůli této doložce musí zvolit, zda uzavře manželský sňatek, a tak přijde o nabyté dědictví, nebo si kvůli majetkovému prospěchu odepře jemu základním zákonem přiznané právo.⁹³ Takováto doložka se zcela jistě jeví jako nemravná, jelikož vyvíjí přímý tlak na chování dědice. Dalším druhem manželské doložky je doložka, která obsahuje odkládací podmínku pro uzavření manželství s konkrétní osobou. Tedy zůstavitel odkáže dědici část pozůstalosti pod podmínkou, že uzavře manželství se v závěti specifikovanou osobou. Tato doložka je zcela zřejmě z již výše zmíněných důvodů nemorální. Jediným případem, kdy by tato doložka mohla být považována za platnou je situace, že se dědic již sám před poručením této závěti rozhodl s onou osobou manželství uzavřít.⁹⁴

⁹⁰ § 138 odst. 1 Bürgerliches Gesetzbuch.

⁹¹ BGH LM § 138 BGB, č. 5; BROX, Hans. *Erbrecht*. 21. Auflage., 2004; MICHALSKI, Lutz, § 15 IV 2; SOERGEL/STEIN, Komm. z. BGB, 13. Auflage., 1992, § 1937; STAUDINGER, § 2074. Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 440.

⁹² OTTE, Gerhard, STAUDINGER, Julius von. *BGB - Buch 5: Erbrecht: §§ 2303–2345*. § 2074.

⁹³ Článek 6 odst. 1 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland z roku 1949.

⁹⁴ MICHALSKI, Lutz, SCHMIDT, Jessica. *BGB – Erbrecht*. 5. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2019, s. 175.

V minulosti byly velkým tématem takzvané doložky o nesezdání. Ty naopak zakazují vstoupit do manželství s určitou osobou, nebo s osobou z určité (jiné) sociální skupiny, pod rozvazovací podmínkou. Tyto doložky byly využívány především šlechtickými rody, jejichž cílem bylo uchovat rodinný majetek a zajistit, že se dědic ocitne v manželství s osobou sobě rovného postavení. K tomu viz výše případ Leiningen, ve kterém takto stanovená doložka nebyla shledána Spolkovým ústavním soudem jako rozporná s § 138 odst. 1 BGB. Opačně však bylo rozhodnuto o čtyři roky později stejným soudem ve věci Hohenzollern.⁹⁵ Základní rozdíl mezi těmito případy shledávám v motivaci zůstavitele k pořízení dané doložky. Zatímco v případě Leiningen sporná doložka ovlivnila svobodu dědice uzavřít manželství prostřednictvím pohrůžky odebráním dědictví, ale její motivací bylo uchovat pověst a blahobyt knížecího rodu, v případě Hohenzollern byl rozhodujícím faktorem "rod a původ" budoucí manželky. BVerfG v případě Hohenzollern spatřoval zásah do základního práva na manželství a rodinu⁹⁶ v doložce rovnosti obsažené v dědické smlouvě z roku 1938, která byla uzavřena braniborsko-pruským rodem. BVerfG na základě těchto dvou významných soudních sporů dospěl k závěru, že kritéria výběru z pořízení pro případ smrti „čest, pověst, řád a blahobyt knížecího rodu" (v případě Leiningen) a „rod a původ" (v případě Hohenzollern) jsou porovnatelná. A dále vysvětlil, že v případě Hohenzollern shledává zásah do základním zákonem zaručené svobody uzavřít manželství, jako kvalitativně závažnější. Důvody na základě kterých, dospěl soud k odlišnému rozhodnutí v těchto soudních sporech, jsou podle mého dostatečné a ztotožňují se jak s odůvodněním, tak i s výsledkem těchto soudních procesů.

Posledním typem doložek, se kterým se v praxi setkáváme, jsou rozvodové doložky. V těchto doložkách zůstavitel dědici odkáže majetek 1) s rozvazovací podmínkou, že s jeho aktuálním manželem/manželkou nerozvede, nebo 2) s odkládací podmínkou, tedy že mu dědictví bude přiznáno až okamžikem, kdy bude skončeno rozvodové řízení s jeho aktuálním manželem/manželkou. Tyto doložky jsou v převážné většině případů oprávněně považovány za neplatné pro rozpor s dobrými mravy podle § 138 odst. 1 BGB, jelikož dědice omezuje v jeho svobodném rozhodování a staví jej do obtížné pozice. V minulosti však Spolkový soudní dvůr rozhodl v rozporu s výkladem institutu dobrých mravů, když za platnou uznal podmínku zůstavitele, aby se jeho dědic rozvedl s manželkou, která mu byla kdysi nevěrná.

⁹⁵ Rozhodnutí BVerfG ze dne 22. března 2004, sp. zn. 1 BvR 2248/01 (uveřejněno v *NJW*, 2008).

⁹⁶ Podle článku 6 odst. 1 GG.

Své rozhodnutí odůvodnil tvrzením, že tato podmínka je ve své podstatě úctyhodná a je tedy legitimním požadavkem zůstavitele a vhodným prostředkem pro obnovení rodinné cti.⁹⁷

3.2.6. Shrnutí

Touto kapitolou bylo podle mého jasně demonstrováno, že německé právní prostředí je v otázkách týkajících se dědického práva a dobrých mravů mnohem zkušenější. Což mimo jiné jasně vyplývá z množství případů, které byly v souvislosti s tímto tématem v minulosti judikovány. I přes to že mnohé případy nebyly rozhodnuty zcela správně, vytvořili tím prostor pro odbornou diskuzi, a také přispěli k lepšímu pochopení dané problematiky. S ohledem k podobnostem v historickém vývoji právní úpravy našich zemí a také s ohledem na mravní hodnoty které spolu sdílíme, je judikatura týkající se závětí či doložek, které jsou v rozporu s dobrými mravy důležitým inspiračním zdrojem.

3.3. Nemorální závětní dispozice podle rakouského práva

ABGB je bezesporu jedním z nejdůležitějších inspiračních zdrojů našeho občanského zákoníku. Mnohé instituty jsme z tohoto zákona přijali za vlastní a shodu můžeme nalézt i v případě řešení nemorálních závětních dispozic. V této problematice je rakouské právní prostředí velice zkušené, o čemž svědčí rozsáhlá judikatura soudů. V minulosti soudy posuzovaly řadu ne zcela standardních závětí. Jednalo se například o rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. března 1961, sp. zn. 3 Ob 481/60. V tomto rozhodnutí soud posuzoval morálnost závěti, ve které zůstavitel odkázal veškerý svůj majetek ústavu pro atomové bomby, neboť lidstvo podle něj má být vymýceno.⁹⁸ Soud zde konstatoval, že samotná závěť je nemorální, jelikož motiv zůstavitele vyhubit lidstvo je v rozporu se základními hodnotami státu. V dalším případě Nejvyšší soudní dvůr posuzoval vedlejší doložku, podle které byly jako dědicové způsobilé pouze osoby šlechtického původu.⁹⁹ Soud tuto vedlejší doložku shledal jako nemorální a další soudy tento závěr sdílely a následně rozvíjely v tom smyslu, že nemravné jsou také testamentární dispozice, které bez objektivního důvodu diskriminují pozůstalé ženského pohlaví a naopak favorizují pozůstalé pohlaví

⁹⁷ Rozhodnutí BGH *FamRZ* 1956, 130. Citováno prostřednictvím: PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 442.

⁹⁸ BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10, s. 824.

⁹⁹ Rozhodnutí OGH ze dne 8. září 2004, sp. zn. 7 Ob 193/04i.

mužského.¹⁰⁰ Literatura dále jako nemravnou shledala také závěť, ve které zůstavitel cíleně nezaopatřil osoby, které na něm byly za života závislé.¹⁰¹

Mezi další oblast nemorálních testamentárních dispozic mohou patřit také vedlejší doložky v závěti, kterým se budu obecně věnovat v následující pod kapitole. Blíže se pak zaměřím na vedlejší doložky diskriminační.

3.3.1. Vedlejší doložky v ABGB

Právní úpravu vedlejších doložek nalezneme v § 695 ABGB. Tento paragraf stanovuje možnost zůstaviteli, uložit dědici či odkazovníku podmínku, doložení času, nebo příkaz. V tomto paragrafu zákonodárce hovoří o možnosti zůstavitele těmito doložkami omezit práva dědiců. Toto omezení má být však spíše chápáno jako způsob, kterým může zůstavitel realizovat svou poslední vůli. Doložky poté musí být v souladu s § 697 ABGB, který stanoví, že nesrozumitelné, neurčité ale také právně nebo morálně nepřijatelné podmínky jsou považovány za neplatné.

ABGB prošlo výraznější novelou, která nabyla účinnosti v roce 2017, kdy předchozí verze tohoto zákona obsahovala také konkrétní ustanovení týkající se doložek manželských a to v § 700 ABGB (ve znění před novelou z roku 2015). V tomto ustanovení zákonodárce uváděl, že podmínka zůstavitele, kterou dědici zakazuje vstoupit do manželství, a to i po dosažení zletilosti, se považuje za nepřipojenou. Touto podmínkou byl myšlen naprostý zákaz vstupu do manželství. Pokud by však dědicem byla ovdovělá osoba, která by již měla alespoň jedno dítě, tak tato podmínka nebyla považována za neplatnou. V poslední řadě § 700 ABGB (ve znění před novelou z roku 2015) stanovoval že podmínka, kterou bylo dědici zakázáno vstoupit s určitou osobou do manželství, byla platná. Tento paragraf byl. výše zmíněnou novelou vypuštěn, jelikož byl také pro jeho neaktuálnost značně kritizován. Hlavní kritika však směřovala ke skutečnosti, že zůstavitel již dnes nemůže dědice v této oblasti omezovat.¹⁰² Vypuštěním tohoto ustanovení nedošlo k legitimizaci těchto doložek¹⁰³, pouze nyní jsou posuzovány optikou výše zmíněného § 697 ABGB. Ke stejnému závěru dospěl také Nejvyšší soud Rakouské republiky v rozhodnutí ze dne 25. října 2017, sp. zn. 1 Ob177/17m. Tyto doložky totiž zasahují do ústavně zaručených práv a svobod člověka, a tedy jejich nařízení

¹⁰⁰ KLAMPFL, Christoph. Geschlechterklauseln in letztwilligen Verfügungen-rechtmäßige Ausübung der Testierfreiheit oder sittenwidrige Diskriminierung? *JEV*, 2016, s. 178.

¹⁰¹ BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien: Springer, 1996, s. 412.

¹⁰² Důvodová zpráva k novele ABGB účinná od 15. 12. 2017 [online]. Parlament.gov.at [cit. 2.8.2023]. Dostupné z https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/II_00688/index.shtml.

¹⁰³ ECCHER, Bernard, NIEDERMAYER, Monika. Zwölftes Hauptstück: Von der Einschränkung und Aufhebung des letzten Willens. In: KODEK, Georg, E., SCHWIMANN, Michael a kol. *ABGB-Praxis-kommentar: §§ 531–858 ABGB*. Wien: LexisNexis, 2019, s. 240.

v závěti se přičí dobrým mravům a z toho důvodu jsou neplatné. Stejně jako v případě manželský doložek v závěti dle judikatury německých soudů, nebo soudů českých je možné, aby nastala situace, ve které tato doložka nemravná, a tedy neplatná nebude.

3.3.2. Diskriminační doložky

V této podkapitole bych ráda přiblížila problematiku diskriminačních doložek v souvislosti s nedávným rozhodnutím Nejvyššího soudního dvora. Na závěť se vztahují obecné požadavky pro právní jednání, co se týká jejich možnosti a přípustnosti. Závěť tedy nesmí být v rozporu s dobrými mravy podle § 879 odst. 1 ABGB.¹⁰⁴ To samé pak platí pro i vedlejší doložky.

Mezi diskriminační doložky můžeme zařadit doložkou genderovou. Touto doložkou v závěti můžeme rozumět situaci, kdy zůstavitel ve svém závěti rozlišuje mezi jednotlivými členy určité skupiny osob na základě jejich pohlaví. Tedy například v situaci, kdy má zůstavitel dva syny, dvě dcery a stanoví, že synům bude odkázán majetek pouze ve výši jejich zákonného povinného dílu, kdežto dcerám přenechá veškeré své nemovitosti a akcie. V roce 2019 posuzoval Nejvyšší soudní dvůr morálnost dědické doložky v zakladatelském dokumentu komanditní společnosti.¹⁰⁵ Tato společnost založená v roce 1963, má ve svém zakladatelském dokumentu klauzule, které omezují převod podílu komplementáře na třetí osoby. A to například tím způsobem, že je potřeba souhlasu 70 % společníků k tomuto převodu. V této klauzuli je ale také stanoveno, že souhlas není třeba, pokud bude podíl převeden na potomky mužského pohlavní. Další klauzule pak stanovuje pravidlo, že v případě smrti komplementáře, který by svůj podíl odkázal jinému než mužskému dědici, si ostatní společníci vyhrazují právo k takovému převodu neudělit souhlas, případně dědičku podílu vyplatit. Pokud by však podíl v dědickém řízení připadl dědici mužského pohlaví, společnost by s ním jako s následovníkem pokračovala.

Nejvyšší soudní dvůr si v tomto soudním sporu položil následující otázku: „*Jsou ustanovení společenské smlouvy o převodu a přechodu podílu komplementáře protizákonná (konkrétně v rozporu s § 879 ABGB), který hovoří o neplatnosti ustanovení smluv, která jsou protizákonná či proti dobrým mravům?*“¹⁰⁶ Soud v tomto případě poukázal na diskriminační tendenci výše zmíněných klauzulí a připomněl, že si jsou všichni občané před zákonem rovni,

¹⁰⁴ ZÖCHLING-JUD, Brigitta. Zur Sittenwidrigkeit letztwilliger Verfügungen. *EF-Z*, 2020, č. 45, s. 105.

¹⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora OGH z 24. ledna 2019, sp. zn. 6 Ob 55/18h.

¹⁰⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora OGH ze dne 24. ledna 2019, sp. zn. 6 Ob 55/18h.

a to nehledě na jejich původ, pohlaví, postavení či náboženské vyznání.¹⁰⁷ Soud také připomněl zákonem daný požadavek souladnosti právního jednání s dobrými mravy podle § 879 ABGB. Právě diskriminační tendence klauzulí stanovených v zakladatelských listinách komanditní společnosti označil jako rozporné s dobrými mravy, a proto tyto klauzule soud zneplatnil. Argumenty, na kterých založil své rozhodnutí, také odkazují na rakouské znění antidiskriminačního zákona.

Problematika závětí, ve kterých zůstavitel rozděluje své jmění na základě pohlaví dědiců, vyvolává mezi odbornou veřejností bouřlivé diskuze. Někteří zastávají názor, že zůstavitel má plnou pořizovací volnost a může tedy svobodně určit osoby, kterým odkáže svůj majetek, ale také výši, v jaké dědicové tento majetek obdrží. Samozřejmě s přihlédnutím k zákonem stanoveným omezením autonomie vůle zůstavitele, jako je například právo na povinný díl či výživné. Zastánci tohoto pohledu zdůrazňují princip svobodného nakládání se svým majetkem pro případ smrti a také připomínají základní zásadu autonomie vůle v soukromém právu. Jiní tvrdí, že je potřeba zohlednit také zásadu rovnosti podle čl. 7 Spolkového ústavního zákona.¹⁰⁸ Tedy testament, který je pořízený s ohledem na pohlaví dědiců shledávají jako diskriminující a nemorální, proto je v rozporu s § 879 ABGB a má být zneplatněn.

Brigitta Zöchling ve svém článku s názvem „Zur Sittenwidrigkeit letztwilliger Verfügungen“ v překladu pak „O nemravnosti testamentárních dispozic“ správně poukazuje na fakt, že v dědickém právu kromě nároku na povinný díl neexistuje žádná zákonem daná povinnost rovného zacházení zůstavitele s jeho případnými dědici.¹⁰⁹ Podle jejího názoru autonomie vůle zůstavitele pořídit závěť, sama o sobě připouští nerovné zacházení a zákon této autonomii nastavil hranici v podobě nároků nepominutelných dědiců na povinný díl. Institut nepominutelného dědice má podle jejího názoru zabránit otázkám ohledně nemravnosti pořízení pro případ smrti a v případě, kdy by bylo přijato další omezení v podobě zásady rovnosti, by došlo k omezení testamentární vůle zůstavitele na minimum. Georg Graf poté zásadě rovnosti podle článku 7 Spolkového ústavního zákona přikládá význam pouze v případě, pokud dědic není určen konkrétně, ale jen podle obecných charakteristik, a tyto charakteristiky odporují principu rovnosti.¹¹⁰ S názorem Grafa souhlasí také určitá část odborné literatury,

¹⁰⁷ Článek 2 zákona č. 142/1867 ř.z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených.

¹⁰⁸ Spolkový ústavní zákon č. 1/1930 BGBl.

¹⁰⁹ ZÖCHLING-JUD, Brigitta. Zur Sittenwidrigkeit letztwilliger Verfügungen. *EF-Z*, 2020, č. 45, s. 102.

¹¹⁰ GRAF, Georg. In *Eiselsberg: Jahrbuch Stiftungsrecht*. Wien: 2007, s. 92. Citováno prostřednictvím: ZÖCHLING-JUD, Brigitta. Zur Sittenwidrigkeit letztwilliger Verfügungen. *EF-Z*, 2020, č. 45, s. 103.

kteřá konstatuje, že nemřavná jsou pořizení pro případ smrti zůstavitele, ve kterých přikazuje svůj majetek rozdělit pouze mezi jeho potomky vyznávající určitou víru, či pouze mezi své syny.¹¹¹

ESLP rozhodoval v roce 2004 dědický spor, odvolávající se na zákaz diskřiminace podle čl. 14 EÚLP, která má pro rakouskou judikaturu zásadní význam.¹¹² V tomto sporu zůstavitelka v závěti rozlišovala mezi potomky svého syna, kteří pocházení z církevního manželství a v budoucnu mají po synově smrti obdržet dědictví a dále těmi, kteří byli adoptováni, proto z církevního manželství nepocházení, a tak mají být z dědictví vyloučeni. ESLP konstatoval, že toto rozlišování je v hrubém rozporu s článkem 14 EÚLP. Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že ESLP aplikuje zákaz diskřiminace podle článku 14 EÚLP také na úkon soukromého práva kterým je závěť. Pokud bychom aplikovali závěry tohoto rozhodnutí na závěť, která výrazně favorizuje jedno pohlaví došli bychom k závěru, že rozlišovat v pořizení pro případ smrti mezi dědici na základě pohlaví, je v rozporu se zákazem diskřiminace, v rozporu se zásadou rovnosti a také v rozporu s požadavkem dobrých mravů, tedy takovéto pořizení má být neplatní podle § 879 ABGB. V literatuře byla stanovena kritéria na základě kterých, je možné posoudit, zda předmětná závěť představuje zakázanou diskřiminaci. K diskřiminaci na základě pohlaví dochází v případě, že (i) závěť rozlišuje mezi členy určité skupiny osob, v důsledku čehož je tato skupina značně znevýhodněna, (ii) stěžejním diferenačním kritériem je pohlaví této skupiny, (iii) pro toto rozlišování a znevýhodnění neexistuje žádný legitimní důvod.¹¹³

Podle mého názoru nemůže být zůstaviteli daná až taková pořizovací volnost, která by záměrně a nepřiměřeně diskřiminovala potomky či pozůstalé na základě jejich pohlaví, sexuální orientace či náboženského vyznání. Zůstavitel by měl při pořizování své poslední vůle respektovat práva a svobody, které jsou osobám zaručeny Spolkovým ústavním zákonem¹¹⁴ a taktéž by neměl pořidit v rozporu s právy zaručenými EÚLP. Pokud by totiž jediným důvodem zůstavitele k vytváření těchto nerovností mezi dědici, byla pohnutka založená na již zmíněných diskřimenačních faktorech, a přitom by neexistoval žádný jiný subjektivní prvek této závěti, tak by se podle mého jednalo o pořizení přičící se dobrým mravům a pořizovací volnost zůstavitele by zde měla ustoupit. O jinou situaci by se tedy jednalo, kdyby zůstavitel

¹¹¹ KAROLLUS, Martin, *NZ* 1988, 293 (303).; ECCHER, Bernard. In: SCHWIMANN, Michael, KODEK, Georg E. § 700 ABGB. Citováno prostřednictvím: ZÖCHLING-JUD, Brigitta. Zur Sittenwidrigkeit letztwilliger Verfügungen. *EF-Z*, 2020, č. 45, s. 103.

¹¹² Rozhodnutí ESLP ze dne 13.července 2004, *PLA and Puncernau v. Andorra*, č. 69498/01.

¹¹³ ANGERER, Karin. *Schranken gesellschaftsvertraglicher Gestaltungsfreiheit bei Eingriffen in die Privatsphäre*. Baden-Baden: Nomos, 1993, s. 72.

¹¹⁴ Článek 7 Spolkového ústavního zákon č. 1/1930 BGBl.

odkázal svůj majetek svým dcerám, jelikož se o něj celý život řádně staraly a projevovaly zájem, kdežto synové by obdrželi pouze svůj povinný díl o ohledem na jejich nulový zájem a péči o zůstavitele. Takovéto pořízení neshledávám jako nemravné, jelikož zde existuje jiná subjektivní motivace k sepsání tohoto pořízení pro případ smrti než čistě diskriminační motiv. Beze všeho pak mají být za nemravné považovány závětní doložky, které zasahují do osobní svobody dědice, například podmínkou přijmout určité vyznání či provdat se za konkrétní osobu (viz výše).

4. Právní následky porušení dobrých mravů

4.1. Česká republika

Dobré mravy plní funkci krajního korektivu obsahu právních jednání v případech, kdy jednání nemůže obstát pro rozpor s hodnotami, které dobré mravy chrání, popřípadě pro výrazně nepřiměřené či nespravedlivé následky, které zakládá.¹¹⁵ Následek rozporu právního jednání s dobrými mravy je pak upraven v § 580 odst. 1 OZ: „*Neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.*“ Tento paragraf představuje generální klauzuli obsahující hlavní důvody neplatnosti. Zákon v § 588 OZ stanoví: „*Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.*“ Tento paragraf hovoří o absolutní neplatnosti právního jednání a jako podmínku u jednání přičící se dobrým mravům, stanovuje požadavek zjevnosti. Zjevností je myšlena jednoznačnost, tedy situace, kdy není pochybnost o tom, zda se právní jednání přičí dobrým mravům.¹¹⁶ V praxi se tedy v souvislosti s výše zmíněným můžeme setkat pouze s dvěma případy právního jednání, (i) právní jednání je zjevně v rozporu s dobrými mravy a je tedy absolutně neplatné, nebo (ii) existuje pochybnost o rozporu právního jednání s dobrými mravy, a to je tedy následně vyhodnoceno jako souladné, tedy platné. Zákonodárce tedy nedává možnost vyhodnotit právní jednání jako relativně neplatné pro rozpor s dobrými mravy¹¹⁷, to vyplývá také z důvodové zprávy, ve které je výslovně zmíněná absolutní neplatnost. Opačný názor, který tvrdí, že méně zjevné porušení dobrých mravů zakládá relativní neplatnost takového jednání¹¹⁸, je chybný a neodpovídá záměrům zákonodárce ani samotnému principu dobrých mravů, který má představovat krajní korektiv právního jednání. Navíc bychom jen těžko hledali hranici pro rozlišení závažného a méně závažného rozporu s dobrými mravy.

¹¹⁵ HANDLAR, Jiří, DOBROVOLNÁ, Eva. § 580. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1860.

¹¹⁶ BERAN, Vladimír. § 588. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace) [online]. Praha: C. H. Beck, 2023.

¹¹⁷ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník III. Svazek § 419–654 Věci a právní skutečnosti*. Praha: Leges, 2014, s. 785; BERAN, Vladimír. § 580. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace) [online]. Praha: C. H. Beck, 2023.

¹¹⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 1387.

4.2. Německo

V případě rozporu právního úkonu s dobrými mravy je podle § 138 odst. 1 BGB následkem neplatnost celého úkonu *ex tunc*.¹¹⁹ Pokud je to však možné měla by se oddělit část pořízení, které je v rozporu s dobrými mravy a zbytek pořízení ponechat v platnosti. V § 139 BGB nalezneme obecnou úpravu částečné neplatnosti právních úkonů.¹²⁰ Speciální úprava týkající se částečné neplatnosti v oblasti pořízení pro případ smrti, je obsažena v § 2085 BGB. Ten stanoví, že neplatnost jednoho z více úkonů obsažených v závěti má za následek neúčinnost zbývajících úkonů pouze tehdy, lze-li předpokládat, že bez neúčinného úkonu by zůstavitel závěť nepořídil. Cílem tohoto paragrafu je zachovat co možná nejvíce z pořízení pro případ smrti zůstavitele, a tak v co největší možné míře realizovat jeho poslední vůli. V odborné literatuře je zastáván názor, který tvrdí, že v případě neplatnosti části pořízení pro případ smrti, by měla být dána přednost aplikaci § 2085 BGB před § 139 BGB, jelikož je § 139 BGB více restriktivní. Tento závěr podporuje také smysl a účel § 2084 BGB který stanoví, že v případě, kdy závěť připouští různé výklady, je potřeba dát přednost tomu výkladu, který zakládá její platnost. Podle mého názoru je však § 2085 BGB nadbytečný a pokud by byl ze zákona vypuštěn, došli bychom prostřednictvím § 139 BGB ke stejnému závěru. Tedy v případě pořízení pro případ smrti, které je v rozporu s požadavkem souladnosti dobrých mravů, je zapotřebí jako první zkoumat, zda je možné rozpornou část oddělit od zbytku závěti a zneplatnit pouze tuto část podle § 2085 BGB. Pokud by to možné nebylo, přistoupily by soudy nejspíše k prohlášení pořízení pro případ smrti za neplatné podle § 138 BGB. Takováto situace však nastane velmi zřídka.

4.3. Rakousko

Právním následkem rozporu pořízení pro případ smrti s dobrými mravy v rakouské právní úpravě je jeho neplatnost podle § 879 ABGB. Tato neplatnost může být jak relativní, tak absolutní. V případě, kdy se bude nemorálnost pořízení pro případ smrti dotýkat přímo osob zúčastněných na dědickém řízení, jak tomu bylo například u diskriminačních doložek (viz výše), bude se jednat o neplatnost relativní. K relativní neplatnosti právního jednání nepřihlíží soud i bez návrhu, a tak se ji předmětný dědic musí dovolat.¹²¹ V situaci kdy se bude

¹¹⁹ OTTE, Gerhard, STAUDINGER, Julius von. *BGB - Buch 5: Erbrecht: §§ 2303–2345*. § 2074.

¹²⁰ § 139 Bürgerliches Gesetzbuch: „Ist ein Teil eines Rechtsgeschäfts nichtig, so ist das ganze Rechtsgeschäft nichtig, wenn nicht anzunehmen ist, dass es auch ohne den nichtigen Teil vorgenommen sein würde.“ V překladu to zní: „Je-li část právního úkonu neplatná, je neplatný celý právní úkon, pokud nelze předpokládat, že by byl učiněn i bez neplatné části.“

¹²¹ KLAMPFL, Christoph. Geschlechterklauseln in letztwilligen Verfügungen - rechtmäßige Ausübung der Testierfreiheit oder sittenwidrige Diskriminierung? *JEV*, 2016, s. 188.

nemorálnost závěti vztahovat k veřejnosti, jako tomu bylo například v případě zůstavitele, který odkázal svůj majetek ústavu pro atomové bomby¹²², bude zde založena neplatnost absolutní a soud tedy k nemorálnosti takovéto závěti přihlédne i bez návrhu. § 553 ABGB pak stanoví „je třeba poslední pořízení zůstavitele vyložit tak, aby mu bylo co nejvíce vyhověno. Výklad závěti by měl být takový, aby alespoň její část mohla zůstat v platnosti.“ Při zvažování neplatnosti daného pořízení pro případ smrti, by měl soud brát v potaz také výše zmíněný § 553 ABGB.

¹²² Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. března 1961, sp. zn. 3 Ob 481/60.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažila čtenáři přiblížit institut dobrých mravů v souvislosti s dědickým právem. Dobré mravy jsou totiž stěžejním institutem soukromého práva, který má za cíl korigovat autonomii vůle jednotlivce, což platí také o dědickém právu. Mým cílem bylo přiblížit a kategorizovat závěti a vedlejší doložky, které se vyskytují v českém, německém a rakouském právním prostředí a jsou s dobrými mravy v rozporu.

Pro pochopení této problematiky bylo nutné na začátek ujasnit, jakou roli hrají dobré mravy v soukromém právu, kde byly položeny základy tohoto institutu, jak se v minulosti vyvíjel, jaký je jeho význam a jak jsou dobré mravy chápány a vykládány v českém, rakouském a německém právu. Následně jsem se v této práci zabývala již konkrétními případy. Snažila jsem se zprvu zhodnotit, zda a v jakém rozsahu se v českém dědickém právu institut dobrých mravů jako korektiv autonomie vůle zůstavitele uplatňuje a zda existují konkrétní zákonné zákazy určitých závětních dispozic. V české právní úpravě se můžeme setkat pouze s jedním konkrétním typem zakázaných vedlejších doložek, což jsou manželské vedlejší doložky. V občanském zákoníku ani v judikatuře českých soudů však nenalezneme kategorizaci závětí odporujících dobrým mravům.

Následně jsem se snažila představit a přiblížit nemorální závěti, které v minulosti řešily soudy v Německu. Konkrétně jsem se zabývala hned několika typy nemorálních závětí a také rozporem, který v nich soudy shledávají. V závětích je totiž často nutné poměřovat hned několik dědicko-právních principů. Například autonomii vůle zůstavitele, tedy jeho svobodnou vůli naložit podle svého s majetkem, která se však může dostat do rozporu s tím, co je společností považováno za správné. U mileneckých závětí je v některých případech nutné upřednostnit ochranu rodiny a příbuzných před nemorální poslední vůlí zůstavitele. U těchto typů závětí, stejně jako u mnoha dalších v této diplomové práci zmiňovaných, je však třeba posuzovat konkrétní okolnosti jejího pořízení. V minulosti totiž stačila pouhá existence milenecké závěti, která byla automaticky považovaná za odporující dobrým mravům, a tudíž neplatnou. Toto však již neplatí a soudy musí brát v potaz konkrétní milenecký vztah zůstavitele, jeho motivaci k sepsání takovéto závěti a všechny ostatní proměnné. Podobně je tomu i u jiných typů nemorálních závětí (např. u závětí týkajících se nemorálnosti v souvislosti s přidělením majetku, závětí na úkor orgánu sociální pomoci). V těchto sporných případech je potřeba se zabývat konkrétní situací, a tedy nelze s jistotou říci, že všechny zmiňované sporné typy závětí jsou bez dalšího v rozporu s dobrými mravy. Vždy by ale mělo být dbáno na vůli zůstavitele a pokusit se jeho přání vyplnit v co největší možné míře. Vybalancovat princip

pořizovací volnosti a zároveň rozpoznat již nemorální závěti je úkolem soudů a je tedy na nich, aby konkrétní situaci zhodnotily se všemi možnými souvislostmi a rozhodly tak, aby pořízení pro případ smrti neodporovalo dobrým mravům.

Kromě nemorálních závětí musí soudy posuzovat také zakázané vedlejší doložky. Tato oblast je však oproti nemorálním závětem o něco jasnější a meze toho, co se pokládá za zakázané, jsou stanoveny již zákonem. Zaměřila jsem se především na rakouskou judikaturou řešené nemorální vedlejší doložky. Jelikož je náš občanský zákoník z velké části inspirován rakouským právem, je mezi nimi možné najít velké množství podobností. Proto jak v našem občanském zákoníku, tak v rakouském občanském zákoníku, jsou zakázány především tzv. manželské doložky, které dědici zakazují uzavřít manželství jako takové, či uzavřít manželství s konkrétní osobou. Takovýto zásah do svobodné vůle dědice ze strany zůstavitele je považován za nemorální, a tedy neplatný. Dále jsem rozebrala diskriminační doložky. Mezi diskriminační doložky rakouské právo řadí především doložky týkající se genderu, diskriminující některého z dědiců na základě jeho pohlaví. Nejvyšší soudní dvůr ve své judikatuře zdůrazňuje, že si jsou všichni lidé před zákonem rovni, nehledě na jejich původ, pohlaví, postavení či náboženské vyznání, a tuto doložku svým rozhodnutím zneplatnil. Tento typ doložek je tedy rakouskými soudy také považován za rozporný s dobrými mravy. Diskriminační doložky však stále vyvolávají mezi odbornou veřejností bouřlivé diskuse. Někteří odborníci totiž zastávají názor, že zůstavitel má mít plnou pořizovací volnost a měla by tedy být dána přednost jeho svobodné volbě určit si osoby, kterým odkáže svůj majetek i za předpokladu, že by se jeho volba mohla jevit jako diskriminační. Podle mého názoru jsou diskriminační doložky v rozporu s dobrými mravy, pokud je záměrem zůstavitele diskriminovat dědice, aniž by ho k jeho rozhodnutí o pořízení pro případ smrti vedl jiný rozumný důvod.

Při porovnání přístupu tří výše řešených zemí k problematice rozporu pořízení pro případ smrti s dobrými mravy je možné konstatovat, že v České republice nebylo doposud nutné řešit tak komplikované situace, jak je tomu v případě Německa či Rakouska. Je otázkou, proč tomu tak je. Nevznikají v českém právním prostředí nemorální doložky a závěti? Nebo takové závěti a doložky vznikají a pouze nedochází k řešení jejich rozporu s dobrými mravy před soudy? Ať už je odpověď na tuto otázku jakákoliv, je možné říct, že právě judikatura Rakouska a Německa může českým soudům sloužit jako důležitý inspirační zdroj při řešení této problematiky.

Seznam zdrojů

a) Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.
- Zákon č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených.
- Zákon č. 195/1896 RGBL., německý občanský zákoník.
- Spolkový ústavní zákon č. 1/1930 BGBl.
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 136/2002 Sb.
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, základní zákon Spolkové republiky Německo z roku 1949.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

b) Monografie

- ANGERER, Karin. *Schranken gesellschaftsvertraglicher Gestaltungsfreiheit bei Eingriffen in die Privatsphäre*. Baden-Baden: Nomos, 1993.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.
- BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien: Springer, 1996.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, 2012.
- HAGER, Johannes. *Gesetzes- und sittenkonforme Auslegung und Aufrechterhaltung von Rechtsgeschäften*. München: C. H. Beck, 1983.
- HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008.
- HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- KAROW, Oliver. *Die Sittenwidrigkeit von Verfügungen von Todes wegen in historischer Sicht: die Entwicklung der Gesetzgebung und der höchstrichterlichen Rechtsprechung seit der Entstehung des BGB bis in die Gegenwart*. New York: P. Lang, 1997.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995.

- KUBEŠ, Vladimír. *Smlouvy proti dobrým mravům*. Brno: Orbis, 1933.
- LANGE, Heinrich, KUCHINKE, Kurt. *Erbrecht*. 5. Auflage. München: C.H. Beck, 2001.
- LEIPOLD, Dieter. *Erbrecht*. 20. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014.
- MICHALSKI, Lutz, SCHMIDT, Jessica. *BGB – Erbrech*. 5. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2019.
- SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.
- SALÁK, Pavel, ČERNOCH, Radek, HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2019.
- SCHLÜTER, Wilfried. *Erbrecht*. 10. Auflage. München: Beck, 2007.

c) Komentáře

- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář, úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008*. Praha: Linde Praha a. s., 2008.
- FEILER, Lukas, RASCHHOFER, Maxmilian. *Sittenwidrigkeit letztwilliger Anordnungen*. Zankl. Wien: Facultas, 2009.
- FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022.
- KODEK, Georg E., SCHWIMANN, Michael a kol. *ABGB-Praxiskommentar: §§ 531–858 ABGB*. 5. Auflage. Wien: LexisNexis, 2019.
- KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter, BOLLENBERGER, Raimund. *ABGB – Kurzkomentar*. 6. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2020.
- KREJCI, Heinz, RUMMEL, Peter. *Kommentar zum ABGB*. 2. Auflage. Wien: Manz, 1996.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník III. Svazek § 419–654. Věci a právní skutečnosti*. Praha: Leges, 2014.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (2. aktualizace)* [online]. Praha: C. H. Beck, 2023.

- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl čtvrtý (§§ 859 až 1089)*. Praha: V. Linhart, 1936.
- SOERGELL, Hans-Theodor, HEFFERMEHL, Wolfgang. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen: BGB*. 13. Auflage. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1999.
- SONNENBERGER, Hans Jürgen a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 11, Internationales Wirtschaftsrecht, Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche*. 4. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2006.
- STAUDINGER, Julius von. *Staudingers Kommentar zum BGB, Buch 5, § 2064–2196*. Berlin: deGruyter Sellier, 1996.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.
- WELSER, Rudolf. *Der Erbrechts-Kommentar §§ 531–824 ABGB*. Wien: MANZ Verlag, 2019.

d) Odborné články

- BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10, s. 816–829.
- BOHATA, Petr. Dobré mravy v německém právu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 9, s. 466–471.
- HARTMANN, Christian. Das sog. Behindertentestament: Vor und Nacherbschaftskonstruktion oder Vermächtnisvariante? *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, 2001, s. 89.
- KLAMPFL, Christoph. Geschlechterklauseln in letztwilligen Verfügungen - rechtmäßige Ausübung der Testierfreiheit oder sittenwidrige Diskriminierung? *JEV*, 2016, s. 178–189.
- PAAL, Boris P. Sittenwidrigkeit im Erbrecht. *JZ*, 2005, č. 9, s. 436–444.
- RAISER, Günther. Sittenwidriges Behindertentestament und unträgliche Belastung der Allgemeinheit. *Monatsschrift für Deutsches Recht*, 1995, s. 237–238.
- RONOVSÁ, Kateřina, PIHERA, Vlastimil. (Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn. *Právní rozhledy*, 2019, č. 15–16, s. 520–525.
- TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 1, s. 63–72.

- ZÖCHLING-JUD, Brigitta. Zur Sittenwidrigkeit letztwilliger Verfügungen. *EF-Z*, 2020, č. 45, s. 100–105.

e) **Judikatura**

- Rozhodnutí ESLP ze dne 13. července 2004, *PLA and Puncernau v. Andorra*, č. 69498/01.
- Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 18. listopadu 2003, sp. zn. I.ÚS 549/03.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 3/06.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. října 2008, sp. zn. IV. ÚS 1735/07.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 5. června 2012, sp. zn. IV. ÚS 3653/11.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. května 2021, sp. zn. IV. ÚS 3542/20.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. května 1997, sp. zn. 2 Cdon 473/96.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. června 1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. září 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. dubna 2015, sp. zn. 30 Cdo 4582/2014.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. srpna 2019 sp. zn. 24 Cdo 4260/2018.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. ledna 2022 sp. zn. 24 Cdo 3106/2021.
- Rozhodnutí RG ze dne 9. listopadu 1912 – Rep. IV 187/12 (uveřejněno v RGZ sv. 80, s. 377, 385).
- Rozhodnutí BGH ze dne 6. května 1954, sp. zn. IV ZR 53/54.
- Rozhodnutí BGH ze dne 31.03.1970, sp. zn. III ZB 23/68.
- Rozhodnutí BVerfG ze dne 21. února 2000, sp. zn. 1-BvR 1937/97 (uveřejněno v *NJW* 2495).
- Rozhodnutí BVerfG ze dne 22. března 2004, sp. zn. 1 BvR 2248/01 (uveřejněno v *NJW* 2008).
- Rozhodnutí OGH ze dne 14. března 1961, sp. zn. 3 Ob 481/60.
- Rozhodnutí OGH ze dne 8. září 2004, sp. zn. 7 Ob 193/04i.

- Rozhodnutí OGH ze dne 24. ledna 2019, sp. zn. 6 Ob 55/18h.
- Rozhodnutí OLG ze dne 22. srpna 2008, sp. zn. I-3 Wx 100/08.

f) Internetové zdroje a ostatní zdroje

- ARTZ, Gunther. *Die Ansicht aller billig und gerecht Denkenden. Geschichtliche Wurzel, theoretische Begründung und praktische Auswertung, Dissertation (Maschinenschrift vervielfältigt) Tübingen 1962.*
- Redakce. Dobré mravy [online]. epravo.cz, 17. prosince 2007 [cit. 2. srpna 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dobre-mravy-52045.html>.
- Důvodová zpráva k novele ABGB účinná od 15. prosince 2017 [online]. parlament.gv.at [cit. 2.8.2023]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/I/I_00688/index.shtml.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz [online]. 3. února 2012 obcanskyzakonik.justice.cz, [cit. 5.8.2023]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- DRACHOVSKÝ, Ondřej. *Láska je láska aneb několik slov o mileneckých závětech.* [online]. Právní prostor, [3.8.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/milenecke-zaveti-aneb-laska-je-laska>.

Shrnutí

Cílem této diplomové práce je přiblížit pojem dobých mravů v souvislosti s dědickým právem. Konkrétně jsem se v této práci zabývala situacemi, kdy může dojít k rozporu pořízení pro případ smrti a dobých mravů. Tato diplomová práce má celkem čtyři kapitoly nepočítaje úvod a závěr, kdy stěžejní kapitolou je kapitola třetí. V této kapitole podrobněji rozebírám nemorální závěti a zakázané vedlejší doložky, a to z pohledu právní úpravy České republiky, Německa a Rakouska.

Abstract

The aim of this diploma thesis is to introduce the concept of good manners in the context of inheritance law. Specifically, in this thesis, I have focused on situations where there may be a conflict between testamentary dispositions and good manners. This thesis has a total of four chapters not counting the introduction and conclusion, with the key chapter being chapter three. In this chapter, I analyse immoral wills and prohibited secondary clauses in more detail from the perspective of the Czech, German and Austrian legislation.

Klíčová slova

dobré mravy, dědické právo a dobré mravy, nemorální závětní dispozice, zakázané vedlejší doložky

Key words

good manners, inheritance law and good manners, immoral testamentary dispositions, forbidden incidental clauses